

The book cover features a dark, moody background. At the top, there is a close-up of tangled barbed wire. Below this, the author's name is printed in white. The title is prominently displayed in large, bold, white letters. Underneath the title, the word 'Поэма' is written in a smaller white font. The bottom half of the cover shows a silhouette of a person sitting and looking out at a bright, hazy horizon, possibly a sunset or sunrise, with a body of water visible at the very bottom.

Баянғали Әлімжанов

Қорасан қарақшының қолмергені

Поэма

Баянғали Әлімжанов

Қорасан қарақшының

қолмергені

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=20030757

Қорасан қарақшының қолмергені:

ISBN 978-601-231-778-7

Аннотация

«Қорасан қарақшының қолмергені» атты жаңа поэмада албырттықпен түрмеге түсіп, одан ары адасып, біржола теріс жолға ат басын бұрған ауыл жігітінің трагедиясы суреттеледі, сан алуан өмір сырлары шертіліп, шынайы ой-сезімдер қозғалады.

Содержание

Қамаудағы қадамдар	5
Жынды пышақ	10
Автотұрақтағы ажал	13
Қарақшы Қорасан	16
Балтабайдың Қорасанға шерткен сыры	18
Қорасанның Балтабайға шерткен сыры	33
Ащы түтін	50
Бұлғаңдаған Бух	52
Өртелген өрен	57
Жәлептің жаласы	65
Қыз алып қашқанның хикаясы	73
Сот үкімі	80
Зонада	84
Күмән	89
Алданыш	94
Күйреген шаңырақ	97
Опасыздық құрбаны	103
Бакыланның бөлесі	115
Карцердегі қақталу	125
Жан ана	130
Жемге көмген	135
Бостандықта	141
Гүлайым	144

Балтабайдың Гүлайыммен сырласуы	151
Жусан мен наша	156
Түн жамылған ант	161
Гүлайымның көз жасы	165
Жорық жолында	168
Шағыстыру	180
Арандату	182
Бухтың айласы	191
Сотқа – сот!	196
Ажал аузындағы әңгіме	215
Өмір жалғасы	220

Баянғали Әлімжанов

Қорасан қарақшының қолмергені

Поэма

Қамаудағы қадамдар

Абақты,
Алты қадам
Арлы-берлі,
Ауырлық
Қайысқандай нардың белі,
Жалғанды
Жалпағынан басқандарға,
Сезілген
Дүниенің тарлығы енді.

Арасы
Алты қадам
Төр мен есік,
Көкірек қысылады
Келген бөсіп,
Торлаулы

Терезенің ар жағында,
Тұрлаусыз
Уақыт ойнар желдей есіп,
Құдайдың
Құдіретіне күмән бар ма,
Ұрыға,
Қарыға да берген несіп,
Алты адым
Арлы берлі
Қас қағым сәт...
Шамасы
Осындай жол
Көр мен бесік.

Жастықпен
Біреу түссе басы айналып,
Бел байлап
Біреу қылмыс жасайды анық,
Өшігіп
Өмір бойы өтсе біреу,
Біреулер
Өкінеді кеш ойланып,
Азапты
Адымдарды есептесең,
Жер шарын
Шығар екен неше айналып?!

Төрт тарап
Тұтқын үшін төрт қабырға,

Телміріп
Келетіндей көп сабырға,
Көңілі
Күллі әлемді кезетіндей,
Үгіліп үнсіз үміт...
Жоқ дабыра!

Қамауда
Қырық адам,
Құжынаған,
Тыным жоқ
Шыбын жанға ызыңдаған,
Қырықтың бірі қыдыр
Деген қайда,
Кім қане,
Қан мен жаны бұзылмаған?

Бұлар да
Кеше кісі саналыпты,
Жамандық

Жылдар бойы жамалыпты,
Сыя алмай
Дүниеге жойқындарың,
Ақыры
Қараңғы үйге қамалыпты.

Қамауда
Қилы тағдыр топтасыпты,
Қейбірі
Талай мәрте соттасыпты,
Сыр шертіп,
Шер тарқатып жатқанда жұрт,
Жас жігіт
Шайнайды үнсіз ақ қасықты,
Көдімгі жастарға тән
Төбелесте,
Мастықпен
Он тоғызда от басыпты.

Ауылдан,
Ақ самалы аңқылдаған,
Доп қуса
Ертелі – кеш алқынбаған,
Балтабай,
Орта бойлы, шымыр, шапшаң,
Серпінді,
Жас қайыңдай солқылдаған.

Қап-қара

Қайғы тұнып көздеріне,
Күрсініп,
Тұншығардай өз деміне,
Кей-кейде қайраттанып,
Қайрап өзін,
Жұрттың да
Құлақ түрер сөздеріне,
Тағдырлар
Кейде жынды, кейде мұңды
Сыяр ма
Пенделердің безбеніне!?

Жынды пышақ

Бір мұжық,
Әкесімен ішкен арақ,
Мас болып,
Жанжалдасып, іскен қабақ,
Аузынан пергенде әке,
Қызыл қан боп,
Сау еткен
Тісін бала іштен санап,
Десанттың
Өткір құрыш қанжары екен,
Қолына
Жанталаста түскен жарақ,
Әкесі қашқан кезде,
Қас жауындай,
Артынан
Лақтырыпты күшпен қадап.

Кірш етіп
Жон арқасын тесіп өткен,
Құлаған

Байғұс әке осы бетпен,
Әйтеуір
Тірі қапты емханада,
Түрмеге
Түскен бала есі кеткен.

Тентек су
Сорлатпаған кімді тұсап?
Сөйлейді,
Айыққан соң, мұңды құсап:
– Апырмай,
Қайда,
Қалай лақтырсаң да
Ұшымен
Қадалатын жынды пышақ!

Жұрт оған күледі кеп:
– Неткен пышақ!
Әкеңді
Өзі қуып жеткен пышақ,
Өкпесін
Тесіп өтіп, қан жұтқызған
Көргенсіз,
Бетіменен кеткен пышақ!

Осылай
Есер ұлды оспақтайды,
Өкініп,
Ол шекесін тоқпақтайды,

Сойқанды
Кешіріпті әке жылап,
Тергеуші
Істі бірақ тоқтатпайды,
Сілтеген
Суық қару сұмырайды
Бес жылға
Қалай ғана соттатпайды,
Алайда,
Шын әділет сорлы әкеге,
Баласын
Сірә, бұлай жоқтатпайды!

Автотұрақтағы ажал

Ашумен

Талай маңдай жар соқпап па,

Ақылмен

Болмай ма оған салсақ нөқта?

Тұрақта

Сөзге кепті екі жігіт,

Жолыққан

Тау текедей тар соқпақта,

Жолға да

Көшедегі таласамыз,

Қайтер ек,

Қатарласып қонсақ таққа?

Үлкені

Кішісіне келген қырын,

Кішісі

Қайдан білсін оның сырын:

— Сен кімсің, әй, боқмұрын, —

Дейді зекіп,

-Өтетін

Мына жерден менен бұрын?

Бұр былай,

Босат маған дереу жолды,

Үлкеннің

Жолын кесу – жаман ырым!

– Күн сайын
Көріп жүрміз біз мұндайды,
Шегіну
Менен гөрі сізге ыңғайлы,
Сәл шегіне тұрсаңыз,
Кетем өтіп,
Қалады
Жол сізге, – деп жымыңдайды.

Үлкені
Қып-қызыл боп кеңірдегі:
– Кет, былай
Тапап өтем сені! – деді,
Қарамай
Кішісі де бет-жүзіне,
Лақтырды
Күл-қоқысын көңілдегі!

Қаһарға мініп үлкен
Бұра тартқан,
Көлігін
Апыл-ғұпыл тұрақтатқан,
Кішкентай
Айбалтасын алып шығып
Басынан
Бозбаланың бір-ақ шапқан!

Осылай
Бейтаныстан жаңа көрген,
Қапыда
Қанға батып қала берген,
Ес-түссіз
Үш күн жатып есіл жігіт,
Ақыры
Амал бітіп, арам өлген!

Қоздырып
Жастық оты делебесін,
Жан бар ма,
Көрмеген ер төбелесін,
Бірақ та,
Шектен шығып, қан төгуге
Барады дәті қалай,
Неге,
Не үшін?!

Кесіпті
Қанішерге сегіз-ақ жыл,
Дегендей,
Тағы да қан төге берсін!

Қарақшы Қорасан

Қаймықпай
Қараңғыны тіліп өткен,
Қыр асса
Қалталыны дірілдеткен,
Қарақшы,
Қырық асқан, қырма сақал,
Қасқырдай
Сөйлегенде қыр-қыр еткен,
Жігітке
Сүйеніш боп шыға келді
Жаутаңдап
Жан-жағынан демеу күткен.

Қаусатқан
Қалың топты қара батыр,
Болғанды жолға бөгет,
Жарады ақыр,
Курортқа
Бет алғандай қарқ-қарқ күліп,
Зонаға
Алтыншы рет бара жатыр.

Қорасан,
Аты жұмбақ,

Алпамсадай,
Болардай
Қуатынан талқан сарай,
Аруағы
Ар жағынан түртіп тұрса,
Жүреді
Қалай тыныш, талтаңдамай.

Қайратты,
Ұзын бойлы, кең иықты,
Сан мәрте
Бұзып өткен тар ұйықты,
Қажырлы,
Қатпары мол, ықпалы зор,
Қорасан
Жас жігітті сөзге ұйытты,
Балтабай
Оған сырын шертті бірде,
Тыңдады
Үнсіз көкжал кермиықты.

Балтабайдың Қорасанға шерткен сыры

Ауылдың
Еркін өскен баласымын,
Ат мініп,
Желден ұққан дала сырын,
Апаттан
Әкем жастай қайтыс болды,
Жалғыз мен
Алданышы анашымның!

Кердеңдеп
Кеуде қағып
Ісіп баққан,
Саунада
Аунап-қунап ішіп жатқан,
Бір дөкей
Мас күйінде рөлге отырып,
Көлікпен
Көшеде екі кісі қаққан,
Осылай
Менің әкем опат болып,
Біздің үй
Зар еңіреп, қанға батқан,
Сол дөкей

Біраздан соң босап шықты,
Парамен
Қанды жуып
Ісін жапқан,
Жанымды
Жейді келіп ауық-ауық,
Шер-шемен
Бала күннен іште қатқан!

Сонда да қудық арман,
Жалын, өрттей
Оқуға түсе алмадым
Балым жетпей,
Майтабан
Тобанаяқ
Жарамсыз деп,
Әскерден
Қала бердім тағы да өтпей.

Ер жігіт
Жүргені жөн әр қияда,
Барғым кеп
Көппен бірге әрмияға,
Өтіндім
Әпесерден әскерге алсаң,

Ел үшін
Дайынмын деп жан қиярға!

«Кросста
Кемдік қылса майтабаным,
Күрестен
Есесін мен қайтарармын,
Мысықтай
Қараңғыда өткір көзді,
Майданда
Майтабаның айтар әнін.

Түсірем
Төбелессем шөкесінен,
Қасиет
Құдай берген төтесінен,
Көздемей
Қағып түсер қолмергенмін
Шымшықты
Шырқап ұшқан шөкесінен!»

Сардарым
Деді сонда, сұсты аңғарта:
«Қалайша
Қалдырмақсың дұшпанды артқа?
Жаныңды
Жылы жерде күткенің жөн
Солдаттық
Сай емессің стандартқа!»

Басыма
Туғандай боп ақырзаман,
Қалайша
Біз кембіз деп, батырлардан,
Намыстан
Өлердей боп үйге келдім,
Жарамсыз,
Дімкәс деген аты жаман!

Анашым
Отыр екен тілеп іші,
Адамның
Болса да бір жігерлісі,
Қуанды
Көз алдымда жүрші аман деп,
Келмейді
Мені ешқайда жібергісі.

Ауылым,
Алтын бесік, құт мекенім,
Білемін,
Бұл сөзді әзір жұрт кекерін,
Қамкөңіл
Халық отыр қалт-құлт етіп,
Сыпырып
Өкеткен соң жылт етерін.

Жұмыс жоқ,

Жүргеніміз құр сенделіп,
Ешкімге
Пайдамыз жоқ бір теңгелік,
Қысыр сөз
Қылжақ күлкі
Қарт пен диван,
Бір үміт
Көтерердей ертең келіп.

Сондықтан
Жиі-жиі болар жиын,
Тойлайды
Алса біреу тауар, бұйым,
Жу,жу деп зуылдайды
Желөкпелер,
Қаптайды шегірткедей,
Солар қиын,
Жай кезде
Ақша жоқ деп жылап жүріп,
Ішуге,
Жерден қазсын, табар тиын!

Айтады
Қамкөңілдер қайда назын,
Болады
Бағы тайған майға жазым,
Құрдастар
Қияли боп, бір-біріне,
Жуғызбақ

Болған тіпті жайнамазын!

Ағайын,
Көрші, қолаң,
Қолдан қорек,
Іздеген,
Тарау-тарау жолдар бөлек,
Ауылдың бір бөлегі
Намаз оқып,
Бір тобы
Бас жазумен болған әлек!

Үйрендік
Өстіп ептеп ішкілікті,
Алданыш,
Ұмыттырар күйкілікті,
Үйлендім
Бірге оқыған жақсы қызға,
Ауылда
Қалатын боп түпкілікті.

Қараулық
Көрсем қаным қызатұғын,
Танауын
Тәкаппардың бұзатынмын,
Дөкірлік,
Кесірлікті беттен қағып,
Өкіртіп
Өсекшіні ұратынмын.

Кектесіп, беттескенді
Кертіп ұрдым,
Егескен спецтерді
Серпіп ұрдым,
Жамандық атаулыға
Жыным ұстап,
Шермәшті
Шекесінен шертіп ұрдым.

Келмеді
Әлсіздерді өкпелеткім,
Ұстадым
Сертін мықты жекпе-жектің,
Біреуді
Екеу болып сабамадым,
Бас салып
Жығылғанды тепкен жоқпын.

Тентек деп
Төбелескіш даңқым шықты,
Санасты
Меніменен жалпы мықты,
Алыптар
Аты шулы аймақтағы,
Құрметтеп,
Құйды маған жартылықты.

Бір күні

Көрші ауылға тойға бардық,
Ақыры
Не боларын ойламадық,
Шарапқа
Қызып алған өрім жастар,
Би билеп,
Тайдай тулап тайрандадық.

Той қызық
Ауылдағы, палаткада,
Қалтарыс,
Қора-қопсы – шарапхана,
Бұрышта
Жастар шыны шылдырлатса,
Күрсініп
Шалдар өтер қарап қана!

Беу, жастық,
Бір-ақ аттар бел – белесті,
Гүлетіп
Той көрігін кеу-кеулесті,
Бір жігіт
Дойман қара билеп жүріп,
Бізбенен
Қайра-қайра ерегесті,
Қаңғырып
Басқа ауылдан кепсіңдер деп,
Әдетпен
Қағынады елдегі ескі,

Ұқпайды
Ұят-аят, қой дегенді,
Ақыры
Бастап кеттік төбелесті.

Арақтан
Жайылған у айналды отқа,
Аяғы
Тойдың болды ойран-ботқа,
Ағайын
Айналайын, қой дегенмен,
Өңкей мас
Қыстыра ма ойбайды артқа,
Қиқулап
Қайрайды кеп қайманалар,
Айғаймен май құйғандай
Майдан – отқа,
Аянбай
Қойғыласып бір-бірімен,
Қанатын
Ой мен қырға жайған топта,
Таяқты
Талмай сілтеп мен де жүрдім,
Қаймықпай
Қарсы шауып дойман доққа,
Қайраты,
Мейманасы тасқанымен,
Қапысын
Табар оның хайлам жоқ па,

Маймылдай
Маймаң етіп, тайқып кеттім,
Қабандай
Айыр – азу салған уақта,
Қайқайтып
Қақ маңдайдан пергенімде,
Тайшадай
Домалады тайған боққа,
Айыры
Қолындағы қайырылып,
Байқамай
Майлы қарнын сайған уақта,
Ауызы
Айға қарап қала берді,
Дегендей
Айықтырар айран жоқ па,
Жайындай
Қайраңдаған абайламай,
Тағдырым
Осылайша байланды оққа!

Тарадық
Біраздан соң жын басылып,
Қырғынды
Қала берді түн жасырып...
Үйімде жатыр едім,
Келді жетіп,
Қос бірдей қызыл жаға,
Күнге асылып!

Сұп-суық погондары
Көзді қарып,
Бас қаңғып,
Ес қалмаған сөзді ұғарлық,
Бір ожау
Су ішкен соң түсінгенім,
Кетіпсің,
Дейді дәуді, өзің жарып,
Зырқ етіп
Зәр түбіне зәрем кетті,
Тордағы
Бозторғайдай біз бір ғаріп,
Айдауыл алдына сап
Әкеткенде,
Анам мен
Қалды әйелім мұзға оранып.

Тергеуші
Қатал екен табандатқан,
Тағады
Маған айып батпан, батпан,
Бір болған
Ауылдасты жиып алып,
Қорқытып,
Қысып әбден,
Амал тапқан,
Сендерді
Соттамаймыз дегеннен соң,

Барлығы бас сауғалап,
Маған жапқан!

Шіркін-ай,
Талай достар іштерінен,
Дықтанып
Жүреді екен тістенумен,
Түңілдім
Мен туралы түсінігін,
Көргенде
Тергеушінің үстелінен.

Бастаған төбелесті
Мен деп жазған,
Мінімді
Жіпке тізіп ел боп жазған,
— Мінеки,
Барып тұрған ит екенсің, —
Деп күлді
Майор істі тергеп, қазған.

«Шамына
Тиеді тез сынның тезі,
Кірмейді
Құлағына мыңның сөзі,
Қияңқы,
Пияңкіге ұйтқы болған,
Байлаусыз
Қызыл көзді жынның өзі,

Бұрқырап
Бұл көшеге шыққан кезде,
Кетеді
Бұлтқа кіріп күннің көзі!»

Үйір боп,
Береді екем бұзыққа дем,
Бүлікті
Салады екем қызыққа мен...
Осылай
Сеніп жүрген қимас жұртым,
Бетімнен
Бір-ақ тартты сызықшамен!

Күйдіріп,
Тірі өлтірген ел бағасы,
Секілді
Тергеушінің қолағашы,
Құдасы
Екен және дөй қараның,
Аудандық
Сотымыздың төрағасы!

Ол дағы
Қызыл майдан тойда болған,
Қырғынды көзбен көріп,
Ойға қалған,
Қазық қып
Қағамын деп қара жерге,

Кектенген
Мен сорлыға қолға қонған.

Орындап
Жан әкемнің аманатын,
Жолындай
Келешекке жалғанатын,
Алаштың
Азаматы болсам деуші ем
Азамат сотталушы...
Алған атым!

Қор қылып,
Төмендеттім анам басын,
Төбемде
Ойнақтады замандасым,
Қылмысты
Қаршадайдан жек көруші ем,
Түрменің
Таттым міне баландасын!

Осындай
Болды ма екен бұрын да адам,
Жоқ әлде
Бұзылды ма бүгін ғалам?
Ұғатын
Жан бар ма екен бұл жалғанда
Жанымды
Байыз таппай шырылдаған!

Кім білсін,
Болғанымда алымдырақ,
Көлімде
Көктер ме еді қалың құрақ,
Ол рас,
Жастық – мастық, жазығым бар,
Қылмыскер
Емес менің жаным бірақ!

Қорасанның Балтабайға шерткен сыры

Көздері
Шыға жаздап шарасынан,
Толғанып,
Жас жігіттің наласынан,
Шылымын
Құшырлана бұрқыратып,
Бұлдырап
Қою түтін арасынан,
Қорасан
Сөз бастады: «Еш бір адам,
Тумайды
Қарақшы боп анасынан,
Қылмыскер
Сезінбеймін мен де өзімді,
Алты рет
Өтсем де сот сарасынан!

Мен дағы сәби едім,
Мөлдір едім,
Өмірге
Ғашық болдым, елжіредім,
Керемет істер жасап,
Ат шығарып,

Жаулағым
Келді жастай ел жүрегін.

Жастықпен
Жалындадым, асып-тастым,
Жандырып
Ішін талай дос пен қастың,
Жаяулап
Жер-жаһанды кезіп кетіп,
Келетін ғарышқа ұшып,
Мұхит асқым!

Махамбет,
Робин Гуд пен
Чинга Чгук,
Корсарды
Жастайымнан шындап ұғып,
Қаратқым келді әлемді
Бір өзіме,
Ең биік,
Жан жетпеген шыңға шығып,
Амал не
Көп арманым көктей солды,
Қурады
Қатты қыста сынған шыбық.

Келіпті
Басқа уақыт, басқа қоғам.
Бір-бірін

Бауыр сатып, дос та алдаған,
Қандасын
Қылтасынан қырқып, шалып,
Асуда тосып алып,
Бопсалаған.

Түлкі өмір
Қанша қусам жеткізбеді,
Тірліктің
Тежей берді көп тізбегі,
Ақылы
Оқуды әрең бітіргенмен,
Жұмыс жоқ,
Төрт жылғы оқу ретсіз болды,
Параға ақшам жетпей,
Ең ақыры,
Хақылы
Қызметке де өткізбеді.

Бір дөкей
Туралатып тез бағасын,
Орныма
Қабылдатты өз баласын,
Алматы алпауыт қой,
Ақшасыздың,
Аяусыз
Домалатар қожға басын,
Қалада
Қаңғып-қаңғып, үйсіз-күйсіз,

Бабамның
Қайта таптым боз даласын.

Алматы
Арман қала
Алма бағы,
Атыңды
Әлі де жұрт малданады,
Бұл күнде ығы-жығы,
Тынысың тар,
Қолқаңды
Ыс пен түтін қармап алды,
Біздерге
Бұйырмады бір бұрышың,
Жас өркен
Енді қанша алданады?
Жүрегім
Суық сорып, мұздай берді
Пәтерде,
Сыз еденді
Жалдамалы.

Қиялдан
Қайран болмай жерге түстім,
Өкенің
Сүрлеуіне мен де түстім,
Кенелмей
Кең әлемде ен байлыққа,
Қамымен

Күнкөрістің кенге түстім.

Осылай

Өлді арманым боқ басында,

Тарихтың

Жазылмадым тақтасына,

Көңілім

Көкке қанша тартса дағы,

Тірідей

Кірдім ақыр жер астына,

Қайлаға

Қайратымды салдым сарқып,

Жеті қат

Жезқазғанның шахтасында.

Қаһармен

Қопарғанда тар шахтаны,

Белгісіз

Маңдай тердің қанша аққаны,

Мардымсыз табан ақы,

Жүйкені жеп,

Тоздырып,

Қанша жанды шаршатқаны!?

Тойымсыз

Өндірістің жайынынан,

Қайыстай

Қара нарлар қайырылған,

Тас кенге

Тас кенедей жабысқанда,
Алмастай
Құрал – сайман майырылған,
Жұтқаны
Сызды ауа мен улы тозаң,
Жасынан
Денсаулықтан айырылған.

Бастықтың
Құйылғандай бәрі мыстан,
Сұп-суық,
Жалт-жұлт еткен нағыз мыстан,
Сылтау қып
Шетелдегі шаруаларды,
Сауна мен
Сұлу іздеп сабылысқан,
Қайқайып
Кеп тұрады қадағалап,
Қампайып қарындары,
Қағып ыштан,
Бейнетке
Белшесінен батып жүріп,
Бес кенші
Қаза болды жарылыстан.

Бес бірдей
Бір-ақ күнде көмді жанды,
Әр үйге
Бір миллион бөлді қаржы,

Теңгемен
Өтелер ме өмір құны,
Азамат
Опат болды,
Өлді, қалды!

Қайтерсің,
Көп қой тірлік сорақысы,
Тажалдың
Тұмшаланған тозақы ісі,
Бір кештік
Көжесіне жетпейді екен
Кеншінің
Өлгенде алған көр ақысы!

Онымен
Тіріле ме енді өлгендер,
Кіре алмай
Тар забойға сенделді ерлер,
Көз бар ғой
Көріп жүрміз
Кердеңдейді,
Көлденең
Көп табысқа кенелгендер,
Кеншінің
Бір айлығын бір-ақ шөлмек,
Вискиге
Жұмсайды екен кемеңгерлер!

Бір күні
Бара қалдық ресторанға,
Дастархан
Жаймақ болып дос-жаранға,
Үш жігіт
Үш қыз отыр көрші үстелде,
Көңілді
Айтылуда тостар анда,
Көл-көсір,
Жорғалардың жанында біз,
Бәйгеге
Секілдіміз қосқан арба!

Олармен
Таласатын шама бар ма,
Кірістік
Ептеп үнсіз амалдауға,
Мол қылып
Тапсырысты біз де бердік,
Арзандау
Арақ-шарап, тағамдарға!

Адам жоқ
Тойханада бізден басқа,
Ерлерде қалта жұқа,
Түзде патша,
Тартылып,
Сымдай боп тұр даяшылар,
Дегендей,

Бізден қызмет, сізден ақша.

Аздан соң,
Қыздырдық кеп мәжілісті,
Арақтың
Үйреншікті дәмі күшті,
Тынымсыз
Көрші үстел де гүжілдейді,
Байқасам,
Вискиге мұз салып ішті,
Даяшы
Қас-қабағын бағып тұрған,
Бір кезде
Ас-табағын алып ұшты.

Зырылдап,
Қайта шығып, келді бізге,
Көршілер
Деді,виски берді сізге,
Аң-таң боп,
Қалсақ та әуел, тост көтеріп,
Осындай
Алғыс айттық ерлік ізге!

Қыздар да
Қарай қапты, көзін қадай,
Отырмын
Түп қалтаны өзім санай,
Жүз мыңға

Бір бөтелке виски алып,
Сыйлауға
Шамамыз жоқ біздің ондай.

Осындай
Ішкендерде ізет деген,
Ер жігіт
Кіммен, қайда жүздетпеген,
Қолдағы
Ақ арақтан баса құйып,
Ұсындық,
Біз де сыйды құрметпенен.

Қысқа қол
Сағымызды тұр сындырып,
«Фу, гадость!»
Дейді қыздар күрсіндіріп,
Көсемі мырс-мырс күлді:
«Мынаны да,
Жүрсіндер
Қалай ішіп, сусын қылып?!»

«Металдың
Магнаты мен,
Даниялмын,
Айдынды,
Ағындаған дариямын,
Ас түгіл
Бастығыңды сатып алам!»

Деп бұлғап
Көк былғары әмиянын,
Ашқанда,
Дым білдірмей демеп қойдым:
«Бар ғой деп Даниялым,
Далиямын!»

Ол да бір
Асау екен ала қашқан,
Қиқуы
Жерді тербеп, жарады аспан,
Уыстап,
Шашып-шашып тастай салды,
Жап-жасыл
Қағаздарды санамастан.

Ақшаның
Көрінгесін кесектері,
Даяшы
Лып-лып етіп есептеді,
Еліріп,
Есерленген алтауының,
Болыпты
Бес миллион есептері.

Бір кеште
Ішіп-жеуге кеткен шығын,
Құнындай
Кешегі өлген бес кеншінің!

Еденге
Ердің құнын төге салды,
Осы ма
Асып-тасып жеткен шыңың!

Жастықтың
Күш-қуатын кенге төгіп,
Тірідей
Денсаулығын жерге көміп,
Оқыстан
Өле қалса апат болып,
Өтірік аяғансып,
Теңге бөліп,
Өздері
Кердеңдеп жүр кең әлемде,
Жақсы боп, көзге түсіп,
Жемге бөгіп,
Дарақы даңғазаға
Не дер еді,
Тіріліп келсе мұнда,
Көрдегі өлік!?

Әнеки
Өмір қайда, олжа қайда,
Жыныңды
Қай-қайдағы қозғамай ма?
Мыналар
Шайқап жүрсе дүниені,
Мен неге

Жан қинаймын тар забойда?!

Құдай-ау,
Неткен байлық, неткен ақша,
Секілді
Өз қолымен еккен бақша,
Көрер ем
Оңды-солды шашқандарын
Біз құсап
Төккен қара термен тапса!

Қозғалды
Ескі кегім, қаным қайнап,
Олар мәз,
Қызып алған, гүл-гүл жайнап,
Үшеуін
Иегінен үш-ақ қақсам,
Домалап,
Дымы шықпай қалар жайрап,
Ақылым
Ар жағымнан тежеу салды,
Іс қылсаң
Тастай қыл деп, бәрін ойлап.

Басталды
Дарақы би, қойындаспақ,
Даниял: «Көрсек дейді
Ойын бастап,
Ұнап тұр

Маған мына сенің қызың,
Үстіне
Бес мың ап, бер,
Айырбастап!»

«Көрсетпе, – дедім – мұндай
Малдығыңды,
Құп алар
Құл емеспін жарлығыңды,
Есі жоқ
Ешкі құрлы секеңдеген,
Алмаймын
Айырбасқа қалдығыңды,
Он мыңға алсаң берем,
Басы бүтін,
Өзің біл,
Сарқып бітсең сандығыңды!»

Мақұл деп
Қисалаңдап, қол алысты,
Қашанда
Шешеді деп доллар істі,
Мысықтай монтанысып
Мен де күлдім,
Жасырып
Ішімдегі жолбарысты.

Оп-оңай
Оған он мың қолақпандай,

Он теңге
Ойда-жоқта жоғалтқандай,
Осыны
Бір сор түртіп кезіктірді-ау,
Қайтемін,
Ебін тауып тонап қалмай!

Айтпайды
Ішкі сырын ақылды ашып,
Данчо деп,
Алдым оны жақындатып,
«Билей бер,
Мен ол қызды мәймөңкелеп,
Келейін
Айтқаныңды мақұлдатып.»

Қуанды,
Қалбалақтап жаны қалмай,
Көрініп
Бөтен қыздың дәмі балдай...
Сыр бермей қонақтарға,
Шығарып сап,
Оралдым
Қараңғыда қабыландай.

Есерге
Елеусіздеу ымдап едім,
Алқынып,
Жетіп келіп «шын ба?» деді,

Ал, қане,
Он мың доллар әкел бері,
Күтіп тұр,
Көніп сұлу, мұнда дедім.

Көлпілдеп,
Көлігіне әрең барып,
Шығарды
Ақша тола сөмкені алып,
Бауырдан
Періп-періп жібергенде,
Бүк түсіп,
Жатып қалды естен танып,
Жөнелдім
Сол бетіммен Ресейге асып,
Қисайып
Енді жолым кеткені анық!

Арманы
Болып едім тәмам қыздың,
Ел үшін
Келіп еді қамал бұзғым,
Тар жолды
Талайыма жазған екен,
Амал не,
Тайды үстінде табан мұздың,
Тонауға
Кірістім мен жемқорларды,
Жалмауыз,

Ынсабы жоқ, арам құзғын!

Ащы түтін

Ар жағын
Айтқызбай-ақ түсін, бала,
Дегендей,
Ишара ғып үнсіз ғана,
Қорасан
Қорапшаға қолын салып,
Сорды кеп
Махоркасын құшырлана,

«Өз еркің
Болмаса да басы бүтін,
Өзіңді
Өзің қорға, жақсы күтін,
Мынаны көрсең ептеп,
Күш береді,
Басады
Ащы мұңды ащы түтін!»

Ұсынды
Балтабайға темекісін:
«Көр, – деді, —
Көңіл аулар кермек күшін,
Деміңді
Ішке тарт та, ұста біраз

Шыдап бақ,
Сіңіріп ал керектісін!»

Көрмеген
Өмірінде шылым тартып,
Аузына
Салды бойын жылу шарпып,
Өзегін
Ащы түтін тіліп өтті,
Қақалып, шашалды кеп
Жерді тарпып,
Артынша
Буындары балбырады,
Бір рахат
Күйге кірді, бойы балқып.

Бұлғаңдаған Бух

Сизода
Неше түрлі отыр кісі,
Бар оның көнтерлісі,
Қотырлысы,
Бух деген лақап атты
Бір алпауыт,
Ықпалды,
Болмаса да нөпір күші.

Өзі де
Бух дес Бух,
Бұландай – ды,
Жалғанда адам жоқтай
Бұдан майлы,
Жүргенде
Шайқатылып арлы-берлі,
Қауын бас,
Жуан мойны бұлғаңдайды,
Жалмаңдап,
Жер-жаһанды жайпап сөйлеп,
Жайылып
Жайын аузы ырбаңдайды,
Бухыңа
Қаңбақ құрлы көрінбейді,

Өзегін өзге жұрттың
Буған қайғы!

Оншалық
Айтпайды ашып шыққан ұлтын,
Сипалап,
Баптайды кеп мықтап ұртын,
Дейді жұрт:
«Әкесі анау, шешесі анау,»
Қазақша судай бірақ,
Қутың-бұлтың!
Өзгеге
Өмірінде сыр ашпайды,
Өзінен
Өзі күлер жыртың-жыртың!

«Таңдаулы,
Озық ойлы біз азданбыз,
Түнекте
Жол көрсетер шырағданбыз,
Біз үшін
Ұлт деген жоқ, дін деген жоқ,
Мировой
Космополит граждандыбыз.

Санатқа
Патша қоспас пақырларды,
Қайтеді
Байлар санап бақырларды,

Айласын
Асырады ақылдылар,
Айдап сап
Бір-біріне батырларды.

Ұшпаққа
Шығарады кейде лебіз,
Дөкейге
Жағар сөзді дей береміз,
Құртам деп
Мына сендер бір-біріңді,
Жүргенде,
Біз үндемей жей береміз.

Біз жеттік
Ақыл-ойдың озығына,
Бұлар мәз
Бізден қалған тозығына,
Кеп тұрған
Алданғысы аңқау елді,
Апырмай,
Алдамаудың өзі күнә!

Өзгеге
Білінбейді ізіміз де,
Сүйкімді
Күллі жұртқа түріміз де,
Тағдырға
Алғыс айтып отырамыз,

Жегізіп
Қойған үзбей сізді бізге!»

Осындай
Құрдым ойлы, жылмаң, жылым,
Ар жағы
Жықпыл- жықпыл, бұлдыр, бұлың,
Бух деген
Бір ғаламат отыр мұнда,
Маңына
Үйірілген аңғал құлын!

Жөн сілтеп,
Жауап берсе сұрағына,
Жанына
Жақындайды жырағы да,
Ерітіп тәтті тілмен,
Үйіреді,
Түрмелік
Тәрбиенің құралына,
Қояды
Бастан сипап барлығын да:
«Сендердей
Елдің ерке ұланына,
Қарайтын
Болса егер де қамқорлықпен,
Түрменің
Түбіне әкеп тығады ма?!»
Болғанмен тілі – балдай,

Ойы – заһар,
Қауқар жоқ
Оған қарсы тұрар мұнда,
Не болмақ
Улы қоқыс төге берсе,
Бастаудың
Мөлдір тұма бұлағына,
Тағылық
Тәжірибе тағылымын,
Тығындап
Құя берсе құлағына,
Байқамай
Құрығына ілігеді,
Даланың
Құлын түгіл, құланы да!

Не түрлі
Қитұрқысын сот пен заңның,
Сараптап,
Шоттап құнын төккен қанның,
Жұмбағын
Меңзеп қойса, тоқтайды жұрт,
Сөзіне
От пен судан өткен жанның!

Өртелген өрен

Бес жігіт бір ауылда,
Содыр, сойқан,
Қорқаудай қорқынышты
Бұжыр, бойшаң,
Добалдай қол-аяғы,
Өңкей палуан
Жүріпті
Елді үркітіп қойқаң, қойқаң!

Оларға
Қарсы тұрған еркі мықты,
Ерді алдап
Қазандыққа келтіріпті,
Қапыда,
Ебін тауып қарағұстан,
Сүйменмен
Бір-ақ соғып өлтіріпті,
Денесін
Пешке тығып, көсеп қойып,
Қарт ойнап,
Арақ ішіп отырыпты.

Күлі мен
Сүйектерін қалған-құтқан,

Ауылдың
Шет жағында қарға тыққан,
Ештеңе
Болмағандай ойнап, күліп,
Соғымда
Қуырдақ жеп, арақ жұтқан.

Іздейді ел
Бес күн бойы азаматын,
Адақтап
Құда, жекжат, жамағатын,
Балалар
Ойнап жүріп, бас сүйегін,
Тауып ап,
Елге айтады жаманатын!

Жұрт шулап,
Бүкіл аудан дүрлігеді,
Қармаққа
Қылмыскерлер ілігеді,
Сүйменмен
Соққан жігіт мойнына алып,
Өлтірдім
Ерегесеп мұны деді,
Прокурор,
Полиция, сарапшылар,
Айғақтап,
Айтқан сөзін тізімдеді,
Біреуі

Күйінді ме, өкінді ме
Асылып,
Дымы шықпай, үйінде өлді,
Орманда
Қашып жүріп енді бірі,
Қаңтардың
Аяз қысқан түнінде өлді,
Тікелей
Кісі өлтірген қаныпезер,
Түрменің
Отыр міне, түбінде енді.

Қайғысыз,
Қарт соғады, қарқылдайды,
Тамақты
Опырады, тарқылдайды,
Дұшпанды
Елге шапқан жеңгендей боп,
Сөйлесе,
Батырсынып жарқылдайды,
Кім білсін неге екенін,
Тек әйтеуір,
Бух оған
Ақыл айтып балпылдайды:

«Қорқпағын,
Болмаса айғақ, куәларың,
Шындықты
Мойындамау- бұ да дарын,

Табандап
Тұрып алсаң, түк қылмайды,
Тек қана сыр бермесін
Шыдап арың,
Құдайдың
Жазуымен болса бәрі,
Сендердің
Жоқ,-дейді Бух, – кінәларың!

Сондықтан
Мойындама,
Мойындама!
Тергеу, сот,
Құр әншейін ойын ғана,
Әуелде
Шындығыңды айтып қойсаң,
Құрдымға
Кеттім-ау деп уайымдама,
Мәжбүрлеп
Айтқызды деп, бас тартсаңдар,
Тоқтайды,
Білем істің, жайын, бала,
Жабыңдар
Бәрін өлген екеуіне,
Жол осы,
Құтылатын дайын ғана!»

Осылай
Жігін тауып, түбін жайғап,

Берген соң,
Айтар сөзін бірыңғайлап,
Қанішер
Сот болғанда өп-өтірік
Өлтірген
Мен емес деп тұрды сайрап!

Қорқытып,
Полицайлар ұрды деді,
Тергеуді
Теріс жолға бұрды деді,
Өлтірген,
Өртеген де ана екеуі,
Куә боп
Мен амалсыз тұрдым деді,
Өуелде
Мойныма алдым қорққанымнан,
Айтамын
Енді сотта шынды деді,
Ақыры,
Адвокаттар әлгіні ақтап,
Жауызға
Бар-жоғы алты жылды берді,
Осынша
Өтірікке жол беретін
Біздің сот
Сонша сорлы, жынды ма еді?!

Заң қайда,

Ешкім жалған айта алмайтын,
Әр кімнің
Ырғауына шайқалмайтын?
Айналып
Кетер ек қой әділ соттан,
Өуелгі
Айтқан сөзден қайтармайтын.

Бұл өзі неткен тергеу,
Неткен тәртіп,
Әркімнің
Жетегінде кеткен тәртіп,
Уыстап
Қызыл қанды тоймай ішкен,
Қанішер
Мұратына жеткен шалқып?!

Басқа елге қаптай тонап,
Топтап атқан,
Бүліктен
Бәрі шығар оққа батқан,
Қазақта
Бірақ мұндай сұмдық жоқ —ты,
Өлтіріп,
Бірін-бірі отқа жаққан!

Заман ба
Бұзған әбден бізді лайлап,
Аздырып,

Үгіттеп ұл, қызды ыңғайлап,
Қалайша
Мен бұлармен бірдеймін деп,
Балтабай жейді жанын,
Жыны қайнап.

Біреуге
Қара жерді жастандырып,
Онысын
Ерлік көріп, мақтан қылып,
Жер басып,
Неге алшаңдап жүру керек,
Қанішер
Тойда мүжіп тоқпан жілік?!

«Зонаға
Осылармен барады екем,
Ақыры қарабет боп
Қалады екем,
Одан да
Өлтіргенім жақсы еді ғой
Көп болса
Он шақты жыл алады екем!»

Артынша
Шошиды кеп:» Шаламын, – деп,
Анам бар,
Жан-жарым бар,
Алаңым көп!»

Қайрайды
Өзін-өзі: «Қайда болсын,
Қайтсем де
Адам болып қаламын деп!»

Жәлептің жаласы

Жан білмес,
Көктен әлде жерден ғайып,
Әйтеуір
Кетеді ерлер жолдан тайып,
Сармантай
Деген боксер бірге отырды,
Тағылған
Қыз зорлады деген айып.

Шарболат,
Шаршы алаңда зырлайтұғын,
Қолдары
Қақ сойылдай зулайтұғын,
Тәртібін
Мәрт өнердің берік ұстап,
Кіндіктен төмен қарай
Ұрмайтұғын.

Береді
Боркемікке беделді кім,
Тер төкпей
Өнер ашпас кемелдігін,
Олимпке
Елдің туын көтерем деп,

Күн сайын
Шыңдай берген шеберлігін.

Әдепті,
Сырбаз әрі сыпайы да,
Жарысқа
Барған қыр мен қытайыңа,
Рингте
Талай мәрте толқып іштей,
Байланған
Төрешінің ұпайына,
Түрмеде
Отыр енді кіріптар боп,
Тағдырдың
Тура келген құқайына.

Сармантай
Елге ерке боп, бал ішіпті
Бір тойда
Бір сұлумен танысыпты,
Көзінен
Мөлдіреген көз алмапты
Көргендей
Тап-таза бір таңғы шықты!

— Қызықтым
Оймақ ауыз, тәтті ерінге,
Шалқыдым
Қонғандай – ақ бақ төріме,

Қонаққа
Шақырып ем, қоштасарда,
Келіп тұр ертеңіне...
Пәтеріме!
Аянбай,
Аяулымдай аймаладым,
Көңіл мас,
Қауіп бар ма қаперімде?

Оранып опа, далап
От боп келген,
Алаулап
Өн бойымды
Өртке көмген,
Еркелеп
Емін-еркін сүйген сұлу,
Ертесі
Зорлады деп сотқа берген!

Кім біліп
Сұмдық сырын,
Кім білмеген,
Тергеуші
Түсі суық, дігерлеген,
Алдыма
Бар қағазды жайып салды,
Сараптау,
Айғақ, құжат түгенделген!

Шошындым,
Ойбайладым,
Күйіп-пістім,
Ол қызды
Деп еркімен сүйіп, құштым,
«Сенемін,
Бірақ арыз, айғақ мынау,
Заң қатал,
Бұза алмайды бұйрықты ешкім!»

Тергеуші
Көзсіз сеніп сарапшыға,
Қуырып,
Алды-артыма қаратты ма?
Қолыма
Кісен салып, дедектетіп,
Әкеліп
Қамап қойды абақтыға.

Солқылдап,
Тайқымаған соқтығыстан,
Беренмін,
Ойда – жоқты отты құшқан,
Емеспін
Саусылдаған сар текешік,
Дәметкен
Көрінген бір көк шыбыштан.

Өзі ғой

Әлденені іздеп келген,
Көлгірсіп,
Үкіленіп,
Қыз беттенген,
Әйелдің
Арбауына түсіп қалып
Қанша жұрт
Абақтыда тізбектелген?!

Көп кінә
Көзін сүзген құнажында...
Заңда жоқ, бірақ,бітті,
Ылажың да,
Сүйкеніп
Сипаланып келсе сұлу,
Кім ие
Бойын буған бұла жынға?!

Туғанда
Буырқанған күй басына,
Қарай ма
Әдеп, тәртіп, ибасына,
Үздігіп, сүзілгенге
Үзіп шықпай,
Буыршын
Буына ма бұйдасына?!

Жәлепті
Жалдай салып бір түндікке,

Қиын ба
Пәле жабу ер кіндікке,
Шетінен
Соттай берсек сүйіскенді
Күні ертең еркек қалмас
Еркіндікте!

Әділ заң
Қарамай еш көңіліне,
Салдырмай
Қара таңба өміріне,
Ерлерді
Қорғау керек әйелдерден,
Сүйкеніп,
Өзі келген нөміріне!

Қымызды кім ішпейді,
Ата ізімен,
Қайтар ма
Тіліп өтпей соқа ізінен,
Әдейі келген екен
Әдемі қыз,
Бақталас
Бауырлардың заказымен!

Өмірдің
Біреулерге
Бәрі де ойын,
Сиқырға

Сыйға тартқан кәрі қойын,
Оп-оңай
Азаматқа күйе жағып,
Әйгілеп,
Төге салу абыройын!

Аңсаған
Аппақ таза арманым – шың,
Жеткізбей
Күйіп кетті-ау арам үшін,
Қор қылды-ау
Қараңғы үйде масқаралап,
Аяқтан шалғандардың
Амалы шын,
Ойнақтап
Ойда жоқта орға құлап,
Өксиді өкініштен,
Жанады ішім,
Жолына
Жауыздықтың жұмсалмақ па,
Халыққа мерей болар
Қара күшім!

Нахақпын,
Жоқ десем де еш жазығым,
Қопарып,
Тексерместен түп қазығын,
Әйелді
Қорлады деп бес жыл берген

Кесімі
Күмәнділеу көп қазының!»
Ақталмай
Күткен үміт жоғарыдан
Сармантай
Қайрай берді кекке азуын.

Қыз алып қашқанның хикаясы

Ал енді
Мына жігіт шалыс басқан,
Халықтық
Салтымыз деп қалыптасқан,
Сыртынан
Сұлу қызға құмар болып,
Бас салып,
Сөзге келмей алып қашқан.

— Шортандай
Шоршығанмен торымызда,
Құтылмас
Түскен ару қолымызға,
Қарамай ойбайына
Орамал сап,
Жеңгейлер
Шашу шашты жолымызға,
Әйел ғып...
Енді бітті деп отырсақ,
Қызы екен
Генералдың сорымызға!

Еліне
Еңіреген сәлем жеткен,

Ертесі
Әскер қаптап жер мен көктен,
Түскенде ауламызға,
Мыштай болдық,
Жүруші ек
Еркек жоқ деп менен өткен!

Қаһары
Қатып қалған қабағына,
Тік тұрдық
Генералдың талабына,
Қабаған қара төбет
Қарыс азу,
Арсылдап,
Атылды кеп тамағына,
Қолма-қол
Қаңқ еткізіп түсірді атып,
Таймаған
Тұрған жерден табанына,
Еңіреп
Алба-жұлба қызы шықты,
Баттасып
Бет-аузына далабы да,
Жас толып
Жанарына жандаралдың,
Құшағын
Жайды зарлы қарағына,
Қолыма
Кісен салып қос полицай,

Батырдың
Тұқыртқанда балағына,
Атамыз
Ақ сақалын алға тартып,
Ақ шашын
Төседі анам аяғына!

— Ақ сақал,
Ақ шашты мен аялаймын,
Аттасам
Қанатымды жая алмаймын,
Деуші едім...
Мынау істің жөні бөлек,
Қызымды
Қорлаттырып қоя алмаймын,
Ұл емес,
Мал өсірген екенсіңдер,
Жазасын
Тартқызамын,
Аямаймын!

Қызымды
Алып қашып қорлағанда,
Еріксіз
Үйіңе әкеп зорлағанда,
Ақ сақал,
Ақ шаштарың қайда болды,
Аталап,
Анажан деп зарлағанда!

Монтаны,
Момын бола қаласыңдар,
Обалды
Өлерде еске аласыңдар,
Ақ сақал,
Ақ шашыңды қанға былғап
Құдайға
Ертең не деп барасыңдар?!

Бұрылып
Кете барды сол бетімен,
Мен сорды
Жоятындай жер бетінен!»
Тұтқындар
Талқылады екіленіп,
Екпіннен
Нарлары да тербетілген:

— Әй, жігіт,
Сен не деген ақымақсың,
Зорлықпен,
Алып-қашып қатын апсың,
Бақытты
Боламын деп ойладың ба?
Басыңды
Дәрігерге бақылатқын!

— Кісінің

Мал ұрласаң хақын жерсің,
Кім сені
Бұдан кейін батыр десін,
Қыз алып қашу үшін
Ең алдымен,
Ол саған
Махаббатпен мақұл десін,
Еркені
Еркінен тыс алып қашқан,
Дұрыс па
Мына сенің ақыл-есің?

– Қызбенен
Қызық біздің жас күніміз,
Жылатып,
Жұбатудың мәстүріміз,
Қыздарды
Ойбайлатып алып қашу,
Атадан
Қалған біздің дәстүріміз!

– Оң көріп өз ісінді...
Ой, атаңның...
Оп-оңай
Келген екен бай атанғың,
Аруды
Зорлап,
Қорлап,
Зарлатуды,

Салтынан
Көріп едің қай атаңның?

– Ғашықтар
Адалдықпен анттасатын,
Жолында
Махаббаттың от басатын,
Біреуге
Атастырып қойса қызды,
Амалсыз
Ата салттан аттасатын,
Қаталдық құрсауынан
Ер жігіттер,
Сүйгенін
Келісіммен ап қашатын!

– Бүгінге
Бұрынғы өткен тұрмыс аңыз,
Десек те,
Бар ісінде болмас маңыз,
Махаббат,
Ықтиярмен келіспесе,
Бас салып алып қашу —
Қылмыс нағыз!

– Ел едік
Білетұғын ер қадірін,
Амал не,
Жойса жігіт өз қадірін,

Түбіне
Темір үйдің тоғытылсын,
Аяусыз
Қорлағандар қыз тағдырын!

– Апатқа
Түсіп інім, ағамменен,
Атам қайтып,
Артынан анам да өлген,
Мүгедек
Болып қалды бауырларым,
Әр түрлі
Күнін көріп амалменен,
Мені де
Оңдырмайды-ау деп ойлаймын,
Мысық пен
Қыз қарғысы жаман деген!
– Сол керек, – десті, – сендей
Бәйтөбетке,
Ерікті
Қыз таппаған тәмәм елден!

Сот үкімі

Сонымен,
Сотқа тартты Балтабайды,
Қалтасыз
Кедей кімді қалқалайды?
Тірексіз,
Қорғаушы жоқ бишараны,
Жабылып
Жан-жағынан балталайды.

«Жауапты
Қысқа, нұсқа мығым қайыр,
Адамға
Алыпсың деп тығып айыр!»
Айыпты
Тірейді кеп алқымына,
Төраға
Түсі суық, аты Дайыр.
Егіліп
Анасы отыр әрең-әрең,
Тілеумен
Болса екен деп түбі қайыр!

Негізі
Жемқор дейтін ел Дайырды,

Балтабай
Оған шапшаң сөз қайырды:
«Мен қалай
Жазықты боп жауап берем
Өзіне
Кіріп кетсе өз айыры?

Жүр едік
Бимен балқып, топта шалқып,
Жіберді мені боқтап,
Жақтан тартып,
Жауабын
Мен де бердім шапалақпен
Әділін
Кім айтады соттан артық?!

Осылай,
Төбелесті ол бастады,
Қосыла
Кетті ауылдас жолдастары,
Топтасып
Біз де оларға қарсы тұрдық
Үлкендер
Айтып жатқан той бастарды!

Дөй қара
Қора жаққа барып шыққан,
Бір ескі,
Қисық айыр алып шыққан,

Ұрғанда мені көздеп,
Қайырылып,
Байқамай
Өз қарнына өзі тыққан,
Түк емес,
Ұшы ішегін іліп кетіп,
Азырақ
Артық-ауыс желі шыққан!»

Шырқырап
Шынын айтып
Шырылдады,
Төраға,
Түсі суық,
Ұғынбады,
Көрмеген,
Істі болып, кіріптарлық
Кісіге
Ойыншықтай мұның бәрі.

Тағдырын
Қас-қағымда шешіп берді,
Бес жылға
Қатаң режим кесіп берді,
Әкетті,
Қоштастырмай, кісен салып,
Айдауыл
Сарт-сұрт жауып есіктерді.

Қолында
«Болашақтың жолдамасы»,
Жүректе
Қатып қалған зорға жасы,
Зонаға
Кете барды тағдыр айдап,
Ауылдың
Аңқылдаған бір баласы,
Құшақтап,
Иіскей алмай құлыншағын,
Зар илеп,
Сот залында қалды анасы,
Бақыты
Талқан болған боз жігіттің
Тығылды
Біржолата сорға басы.

Зонада

Кекіріп,
Кефир ішкен кемеңгерлер,
Эфирден
Лепіріскен жемеңгерлер,
Зонада
Чефир ішіп серпілісіп,
Сөндірген
Өртін ішкі өлермендер,
Бәрі де
Бір заманның геройлары,
Сыяды
Кең өмірге не бір «мендер»!

Зонаға
Этаппенен кетерінде,
Сизоның
Қасық малып секеріне,
Қорасан
Балтабай мен Сармантайға:
«Қауіп бар, —
Деді, — мына екеуіңе!
Сендерді
Бар қатерден қорғап қалам
Үндемей

Ере берсең жетегіме!

Сыр берме,
Дымың болсын іштеріңде,
Жұмсаңдар
Күш-жігерді тістенуге,
Дубактар
Дойыр мінез оңдырмайды
Олардың
Шектеу жоқ қой істерінде.

Қайғыңа,
Күйігіңе қарасын ба,
Болмаса
Әділеттік санасында,
Қырсығып,
Қытығына тиіп кетсең,
Құныңды
Көк тиынға санасын ба,
Қамайды
Құрып жатқан іріп-шіріп,
Көкжөтел,
Құрт аурудың арасына,
Інілер
Күнін көрмек ебін тауып,
Сүйенсе
Асқар таудай ағасына! «
Екеуі
Құрақ ұшып, қол тапсырып,

Тығылды
Қорасанның қорасына!

Қорасан
Қамқор болды Балтабайға,
Ақылсыз
Артық жүкті арқалай ма,
Барақта
Бағы тайған балаларға,
Қарақшы
Ағасындай қалқа қайда?

Сынақтан
Сынбай өтті бала сағы,
Өйткені қорғаны бар,
Қорасаны,
Зектердің
Бәрі де оны құрметтейді,
Қорасан
Осылардың орасаны.

Ерекше,
Ер келбетті, еңгезердей,
Бұл жерде
Оған жан жоқ тең келердей,
Жабылса
Алда – жалда жанжалдасып,
Көкпар ғып
Бес-алтауын өңгерердей,

Күшіне
Ақылы мен айласы сай,
Ықпайды
Бастықтан да өңгелердей.

Еттері
Қыр арқаның қара мыстай,
Тартылған
Сіңірлері тарамыстай,
Қабырға
Солқ етеді періп қалса,
Көргендер
Таңғалады, жағаны ұстай!

Табактай
Жалпақ беті жалтырайды,
Шоқтай боп
Қара көзі жарқырайды,
Махорка
Бұрқыратқан Қорасаннан,
Қаймығып,
Қаймана жұрт хал сұрайды,
Қаһарын
Төккен адам қырына алып,
Көргендей
Қолтырауын қалтырайды.

Өзі онша
Құмар емес шулатқанға,

Қиқу жоқ
Сөз тыңдайтын құлақтарға,
Керегін
Алдырады сырттан ептеп,
Айтқанын
Орындатып дубактарға!

Толғанып,
Ой жүгіртіп өткен ізге,
Қарайған
Көңілінен көктем іздеп,
Жалында
Асау қиял кетеді алыс
Алысып
Ақ толқынмен көк теңізде.

Беймәлім
Құрылыққа жол салғандай,
Қатерлі
Қорқынышпен қоршалғандай,
Қорасан
Көк түтінге көміледі,
Көк мұхит
Кезіп жүрген корсарлардай!

Күмән

Бір күні
Бух сұрады Балтабайдан:
«Сендерге
Бітеді осы арқа қайдан?
Елпілдеп,
Қуанғанда жас баладай,
Жар салып
Жарты әлемге айқайлаған?!

Шетіңнен
Шыңға біткен шынарыңдар,
Шарт етіп
Сәл нәрседен сынасыңдар,
Кешегі
Көшпендінің тұқымдары
Неге осы
Дау, жанжалға құмарсыңдар?»

«Біреудің
Байқап қалсам арамдығын, —
Балтабай деді: – Иттік,
Жамандығын,
Солардың
Бетін тіліп, сойып салу

Секілді
Бойға біткен мамандығым!»

«Бір жақты,
Сендер қызық ойлайсыңдар,
Өмірді
Ақ, қара деп қоймайсыңдар,
Адамды
Жақсы, жаман деп бөліп ап,
Әрқайсың
Өзіңше рөл ойнайсыңдар.»

Балтабай
Намыстанып тырсылдады,
Бух күліп,
Басын сілкіп бырсылдады:
«Тіршілік
Ақ, қараның күресі деп
Бөлудің
Ойлап көрсең қыртыл бәрі!

Табынып жүргендерің
Дара көріп,
Ақ, қара
Ортасында қалар бөгіп,
Әрдайым
Жүре алмайды пенде шіркін
Тек қана
Аппақ яки қара болып.

Жақсылық,
Жамандықтың таласында,
Адамның
Арпалысқан санасында,
Қаншама
Құбылмалы бояу жатыр,
Аралас
Ақ пен қара арасында.

Пенделер бірде былай,
Бірде былай,
Бір күйде
Тұра алмайды үнемі ұнай,
Жүреді
Бүгін мұнда, ертең анда,
Жазбаған
Пешенеге түрмені ұдай!»

Бух сөзін
Жалғай түсті:» Анда-санда,
Қорасан
Қорғаным деп санасаң да,
Аңқылдап
Сене бермей, аңдағайсың,
Ол сені неге үйретті
Анашаға?
Бетіне
Егер тіктеп қарсы келсең,

Басыңды
Бір-ақ тығар парашаға,
Алдай бер
Бұрынғыдай бер жағыңмен,
Ар жағын
Ақылға сап тамашала!

Пахандар
Парасатты, зерек болған,
Бастары
Тұнған архив, дерек толған,
Қамқорсып,
Жүрсе саған, тегін емес
Қолмерген
Мына сендей керек болған!

Осының
Туғаннан-ақ қаны бұзық,
Есептеп
Отырады бәрін тізіп,
Кім, қайда,
Келер күні не істейтінін,
Жобалап,
Бағыттайды жолын сызып,
Ерем деп айтағына,
Айға шауып,
Өкініп қалып жүрме,
Жарды сүзіп!»

Дал болды
Білмей сенер, сенбесін де,
Асаудай
Жер тарпыған кермесінде,
Басылды
Іштей тулап,
Ақылға кеп,
Бекерге
Бүлінем деп мен несіне?!
Көрмепті
Қамқорлықтан бөтен қылық,
Ойланды,
Түсіп бәрі енді есіне!

Алданыш

Далада
Өскен ұлан жай бола ма,
Қарайды
Ой көзімен айналаға,
Сабырмен
Сараптады әлгі сөзді,
Бармады
Құр беталды байбаламға.

Дүние
Санасында шыр айналып,
Шыбын жан
Тыным таппай шығар лағып,
Шылымды
Шөп қосылған шеге-шеге,
Үйреніп
Алды мүлдем құмарланып.

Темекі
Тартса бойға әл кіреді,
Тартпаса
Басы зеңіп, мәңгіреді,
Меңіреу
Тас қабырға құрсауында

Сенделер,
Зомби құсап зәңгідегі.

Жан шіркін
Айла-шарғы жасапты анық,
Әр сәтін
Өткізбекке рахаттанып,
Қабағы
Қарс жабылды Қорасанның,
Қорабы
Темекінің босап қалып,
Тынысы
Тарылады Балтабайдың
Қызығын
Көріп жүрген қосақталып.

Қорасан
Балтабайға сырын ашты:
«Нашаны
Серік қылған жырынды атты,
Өзекті
Тіліп өткен ащы түтін,
Іштегі
Мұң мен шердің уын басты,
Ішіне
Махорканың қосып салып,
Сырттағы
Достар бізді жылулатты,
Жап-жақсы

Жол бар еді, тексеріс кеп,
Бүлініп,
Басекендер бүгін жапты,
Тарылып тамырларым,
Сүйек қақсап,
Ми құрғап,
Буын бұрап, құным қашты,
Көршіден
Елеусіздеу алып келші,
Аңдулы менің айғай,
Шуым қатты!»
Балтабай
Ағасына екі айтқызбай
Нұсқаған
Барағына қырындатты,
Байқатпай
Бір қорабын алып келіп,
Екеуі
Көк түтінді дырылдатты,
Бұл дағы
Қолға тұрды біржола деп,
Қорасан
Шылымының күлін қақты!

Күйреген шаңырақ

Сүмбіл шаш,
Сәмбі талдай сүйген жары,
Суындай
Сүмбіленің суық зәрлі,
Түсінде
Темір торлы терезеден,
Тіл қатты,
Естілді анық күйік зары.

«Мен гүлмін
Қыр басына жаңа шыққан,
Көктемде
Тұтқиылдан дауыл соққан,
Ата-анам
Әлпештеген аяулы едім,
Аумайтын
Көзіндегі қарашықтан,
Ұстап ем
Етегіңнен азамат деп,
Қарамай
Талай жанға дара шыққан.

Қонды ғой деп ойлап ем,
Маңдайға құт,

Тағдырым
Татырмады-ау таңдайға түк,
Айналды
Жар төсегі тар қапасқа,
Келмейді
Менің сөнгім жанбай жатып!

Көңілім алай-дүлей,
Алаң да көп,
Отырсың
Абақтыңда баланда жеп,
Ауылда
Кеуіп-семіп мен жатырмын,
Ермек қып
Еркелетер балам да жоқ!»

Балтабай
Мына түстен жаман састы,
Қамқоршы ағасымен
Ақылдасты,
Қорасан
Қарыс азу, қырыс мінез,
Қорс етті,
Қарс айыра қара тасты.

«Анаңдай
Сірә біреу ах ұрар ма?!
Әйелді
Ойыңа да, батыр, алма!

Ел қорғап
Кеткен жоқсың қан майданға,
Сарғайып
Сені күтіп отырар ма?!

Қашанғы
Көрер дейсің сені тіреу,
Көңлінен
Туар деме оңды тілеу,
Түрмеде
Бүрге талап сен жатқанда
Іргеде
Бүркелейді оны біреу!

Құдыққа
Құлағанның сұмдығы осы,
Ойнайды
Құлағында құрбы, досы,
Құмарын
Қандырғанның құлы болған,
Қатынның бәрі қаншық,
Шындығы осы!»

Қорасан
Кесіп-пішіп қырылдайды,
Өмірлік
Өлшем бұл деп нығырлайды,
Жас жүрек
Бұлқынады қарсылық қып,

Усойқы
Сұмдық сырды ұғынбайды,
Құмалақ
Салғызады балшыларға,
Босаға берік десе,
Ырымдайды,
Қаншалық
Өзін-өзі алдаса да,
Өн-бойын
Буа берді мығым қайғы.

– Қореке,
Маған анық ағалығың,
Ойымнан
Шықпай қойды анам бүгін,
Қолыңның
Ұзындығы көпке әйгілі,
Біліп бер
Үй-ішімнің амандығын!

Деместен
Балтабайды бауырым ең,
Қорасан
Жауап беріп жаурынымен,
Кешкісін
Оңашаға алып шығып,
Соткамен
Сөйлестірді ауылымен.

Ауылдас ағайыны
Ашық кетті:
«Анаңды,
– Деді,– қайғы басып кетті,
Әйелің
Өуейі боп әлдекіммен,
Ұрланып
Қала жаққа қашып кетті!»

Балтабай
Жай түскендей төбесінен,
Теңізге
Құлағандай кемесінен,
Қалғанда есеңгіреп,
Ер Қорасан,
Таяныш
Болды тағы кеңесімен:

– Бұл тағдыр
Талай жанға қырын келді,
Бұрын да
Болған,
Болмақ,
Бүгін де енді,
Жас жаның
Байыз табар, тыңдап көрсең,
Сорлының
Сенен де өткен сырын, – деді,
– Жүйкені

Жөнге салар ем осы, – деп,
Ширатып,
Өз қолымен шылым берді!

Опасыздық құрбаны

Тар қапас
Талайларды мұңдас қылды,
Қорасан
Барлығымен құрдас сынды,
Сары шаш,
Қызыл жүзді бір кісімен,
Бір кеште
Жігіттерін сырластырды.

Сындырған
Уақыт қанша жанды мықты,
Кезінде
Бұл да шырақ жандырыпты,
Жан досы бірге оқыған,
Сібір жақта,
Сырқатқа
Айықпастай шалдығыпты,
Бұл менің
Азаматтық парызым деп,
Аттандап
Алматыға алдырыпты,
Адақтап
Аурухана, ақша төлеп,
Атақты

Біреуіне салдырыпты,
Дос үшін
Жан аямай, қанын беріп,
Ақыры
Ауруынан жаздырыпты!

Күрсініп,
Деді:» Көңіл күйін ізде,
Әйтпесе,
Мынау өмір қиын бізге,
Ем-домын
Алып тұрды, барып-келіп,
Бір жылдай
Жатып біздің үйімізде.

Дос болған
Албырт, таза жас шағымда,
Жігіттің
Санаушы едім асқағына,
Жарым да
Күтіп-бақты барын салып,
Мен оны
Көтерген соң асқарыма,
Бір кеште
Келе жатсам үйге аяңдап,
Тәксидің
Екеуі отыр арт жағында,
Қасымнан
Үйге қарай өте берді,

Кеткені
Көзім түсіп қас-қағымда,
Бір түрлі жан досым мен
Жан жарымның,
Түйісіп
Қалған екен бастары да!

Бір бөле
Алғаш маған аңғарылған,
Амал бар
Басқа қандай таңғалудан,
Ойыма
Кірсе де бір жаман күдік,
Мен келдім
Көрмегенсіп соңдарынан.

Ал енді содан былай
Мазам кетті,
Дұдамал
Халдің әбден азабы өтті,
Не бар деп
Екеуінің арасында,
Қиналдым
Сөндіре алмай жанған өртті.

Бір күдік
Жегідей жеп,
Іштен талап,
Зәр болды

Өз үйімде ішкен тамақ,
Әйелім сөйлеп, күлсе,
Қайран досым,
Тесіле
Қарайтындай төстен қадап.

Осылай
Күндер ептеп өтіп жатқан,
Ішімде
Қызғаныштың өртін жаққан,
Ерекше
Әйелімнің ықыласы,
Досыма
Бәйек болып, күтіп-баққан.

Сүйінсе
Бір-біріне көзі күліп,
Күйдірер,
Шыбын жаннан безіндіріп,
Сонда да
Досқа кет деп айту қиын,
Түрі жоқ
Қозғалатын өзі біліп.

Дәрігер
Сауығудың жөнін айтып,
Үйінде қабылдайтын
Емін айтып,
Емхана

Есебінен шығарса да
Кетпейді,
Түсіндірем енді қайтіп?!..
Бір күні
Екі-үш күнге жолға шығып,
Ертерек,
Түнделетіп келдім қайтып.

Жоқ менде
Қу күдіктен өзге себеп,
Оны да
Сезіктілер сезбесе деп,
Есікті кілтпен ашып,
Кірсем жайлап,
Өз үйім
Көрінеді өзгеше боп!

Жанғанда
Тылсым жұмбақ түн шырағы,
Талай сыр
Тұңғиықта тұншығады,
Сондай бір
Бөтен күйге бөленгендей,
Төр үйден
Ыңырсыған үн шығады.

Өмірдің
Көп қой сұрақ, шырғалаңы,
Біліп көр

Кім ақпейіл,
Кім арамы?
Үстелде арақ, шарап,
Ал төсекте...
Жан досым
Жан жарыммен ырғалады!
Жақын кеп
«Бұл қалай!?» деп тіл қатып ем,
Сол күйі
Дымы шықпай тұра қалды.

Қалтқысыз
Қамқор боп ем ерге мен де,
Шыдаймын
Қалай,
Қорлап,
Жерлегенде?!
Үстелден
Қапелімде қолға іліккен,
Пышақты
Ашуменен сермегенде,
Кірш етіп
Қабырғасын тесіп өтті,
Ойладым,
Не қалды деп өлмегенде,
Өкіріп аунап түсті,
Қатын жатыр,
Талтайып,
Шамасы жоқ жөнделгенге,

Шабынан
Ашық-шашық осып өттім,
Қан шапшып
Қалды талып дөңгелене,
Тастағым
Келді екеуін турап-турап,
Тоқтадым
Қолым бармай жеме-жемде...
Дүние астаң-кестең,
Алай-дүлей,
Ес жиып
Біраздан соң сол бөлмеде,
Өлгім кеп бауыздалып...
Райдан қайттым,
Не болмақ
Екі балам мен де өлгенде,
Шақырдым
Полиция, дәрігерді,
Жазаңды
Бер деп енді шермендеге!

Қай кезде
Опасыздық сән болыпты,
Бұл іске
Естіген жан дал болыпты,
Ес-түссіз үш күн жатып
Екеуі де,
Бірінен
Кейін бірі

Жан беріпті!»

Үндемей

Тартты шылым, күйік қысып,

Ашынды,

Тыңдаған жұрт күйіп-пісіп,

Талқылап,

Тас-талқан боп, сандалысып,

Сан-саққа

Жүгіртті кеп гүжілдесіп!

– Құпия,

Адам жаны,

Ойнамалы,

Қанының

Ашылған жоқ қайнары әлі,

Жұмбағын

Жан-дүние шеше алмаған,

Ақтарып,

Оқысаң да қай дананы,

Көңілі

Кейде көктем елжіреген,

Ызғарлы,

Түйілгенде ай қабағы,

Мейлі ғой,

Адам – пенде, араздасып,

Кейіннен

Тіл табысып, жайланады,

Алайда,

Дәм мен тұздан бір-ақ аттап,
Белгісіз
Итке қалай айналары!?

– Бұл сұмдық,
Дұрыс адам ұғынбайтын,
Ондайдың
Құны бар ма шыбындай тым?
Бола ма
Адам деуге азғындарды
Досының
Әйеліне қырындайтын!

– Бұзылған,
Арамдыққа есі кеткен,
Түбіне
Талайлардың досы жеткен,
Ақырын
Ақырзаман кеп қалады-ау,
Имансыз
Кете берсек осы бетпен!

– Жұлдызын
Жақсылықтың жандырды кім?
Кім үшін
Қолға кісен салдың бүгін?
Мың жерден дос болса да,
Бола ма екен,
Біреудің

Сонша арқалап тағдыр жүгін!?

– Тірлігін

Жасайды әркім тең-теңімен,

Өзінше

Сүреді өмір мән, сәнімен

Досыңды

Демеп, сүйе,

Қол ұшын бер,

Бірақ та

Түсіп кетпе жан-тәніңмен!

– Әркімнің

Өмірі өзен – жылжып аққан,

Ішінде

Не бір бәле бұғып жатқан,

Еркек – төбет,

Қатынның бәрі қаншық,

Ылығып

Бір-бірінің қыбын тапқан,

Сол керек, —

Дейді, – сенің өзіңе де,

Үйінде

Жат еркекті бір жыл баққан!

Осы ғой

Ақыл деген кеш келетін,

Ер екен

Сот жағдайды ескеретін,

Сорына
Әйел бопты айыптаушы,
Шетінен
Еркектерді жек көретін.

Атағын
Әділ деген айға астырмақ,
Жазалап,
Жауапкерді жайғастырмақ,
Әйелдің
Еркіндігін шектеді деп,
Саяси
Маңызын да ойластырмақ,
Алайда, қай қоғамда
Байы бардың,
Бар еді правосы
Ойнас қылмақ?!

Сойдың деп,
Нәзік жанды күйелепті,
Күйесі
Жиырма жылға жүйе бопты,
Шашылған
Үй-жайы мен балдарына,
Өпкесі
Бірге туған ие бопты!

Шерменде
Шер тарқатып, сөзге алданды,

Қансырап,
Қатқан жүрек қозғалғаны,
Батқанмен
Балтабай да ойға талай,
Жанының
Жарасына ем қонбады!

Бакыланның бәлесі

Бұл зона
Көрген талай кемеңгерді,
Жасанып,
Жаннан безген берендерді,
Қошқардай
Кеше сарт-сұрт сүзіскендер,
Қозыдай
Моп-момақан көгендегі,
Бараққа
Кезекті бір этаппенен
Бакылан,
Лақап аты, деген келді.

Бакылан,
Бақырауық, тегі, бетпақ,
Сөйлесе,
Еседі екен сөзін қоттап,
Шойын бас,
Бұқа мойын, жылан көзді,
Балпауыз,
Тікенек шаш, өзі төртпақ.

Сақина
Тілеп апты сау басына,

Отынның
Жүрген екен саудасында,
Жапырып,
Жалғыз өзі жығып тастап,
Ағашты
Үйіп кеткен тау басына,
Көршісі
Ұшырасқан ертеңінде,
Отынды
Артып алған арбасына:
«Ау-, дейді,
Мұның қалай, неге аласың,
Қасқыр да
Қас қылмайды жолдасына!»
Тыңдамай
Ауылдасы: «Өзім кестім!»
Дейді де,
Айналады дауласуға.

Қашан да
Дау-дамайдың арты талас:
«Жегенің
Бір қасық май, жарты қалаш,
Өмірі
Арбаң толып көрген емес
Ал бүгін
Қайдан кепті артық ағаш?

Түсір – деп,

Бұл ұмтылған, – отынымды,»
Жолдасы
Ойламаған опынуды:
«Тартып ап, ұрды десем,
Әділеттің,
Көрерміз,
Қолдайтынын соты кімді!»

«Айғақсыз
Айғай қалар езген сөз боп,
Дәлелсіз
Шындық жерде қалған кез көп!»
«Айғақ па?
Міне саған!»-деді дағы,
Перді кеп
Өзін- өзі көзден көздеп.

Өлермен болады екен
Мырық кісі,
Кінәлі
Мен боп шықтым күдіктісі,
Аузынан,
Түсе қалды қанмен бірге
Құрт жеген
Екі бірдей шірік тісі.

Жөнелді
Елге қарай жаяу-жалпы,
Ширықты

Оны көріп ауыл халқы.
Шыңғырып,
Мен ұрды деп жатып алды,
Ағайын
Мұның деп, қылды талқы.

Мен емес, өзі десем
Нанбайды ешкім,
Шырылдап шындық үшін
Маңдай тестім,
Әурелеп сотқа сүйреп,
Ақырында,
Арқалап
Екі жылды, жанбай өштім.

Жобасы,
Қырсық мені шалған туа,
Айнала
Қаптаған жын, толған дуа,
Біреудің тіліне еріп
Баяғыда
Ант ішіп,
Болып едім жалған куә!»

Осылай
Жайын айтып кірді топқа,
Өзінше
Сөзге шешен, тілі шақпа,
Қызылкөз,

Ұялмас бет, талмайтын жақ,
Жай жүрмей,
Ши жүгіртер түрлі шапқа.

Кимелеп,
Бұзып-жарып, сөзді күтпей,
Айтады
Не бәлені көзге тіктей,
Бір жұма
Барқыраса қарлықпайтын,
Өңеші
Қажалмайтын керзі етіктей.

Артынан
Аттылының абалайды,
Қапыда
Сүрінгенді табалайды,
Улы ыза
Төгіледі көмейінен,
Сөйлесе
Қоғам жайлы, заман жайлы,
Түк қоймай
Жақсы- жайсаң азаматтан,
Жалмаңдап,
Жағы талмай жамандайды,
Жалғыз-ақ
Қорасаннан қаймығады,
Басқа ешкім
Бұның аузын жаба алмайды.

Адамның
Бәрі күйкі пенде дейді,
Өзіне
Тірі жанды теңгермейді,
Тәртіпке
Шақырғанға Бух күледі:
«Мұндайлар
Көрге кірмей жөнделмейді!»

Төзе алмай
Братандар барақтағы,
Бір күні
Бакыланды қарақтады,
Бәлемді
Балағатшыл балағынан
Бағанға
Іліп қойды қамақтағы,
Салбырап
Тұрған кезде, сала құлаш
Бәдіктің
Тілі аузынан салақтады.

Мұндайға
Бұрын-соңды жолықпаған,
Өн-бойы
Дірілдеді қорыққаннан,
Қан-жыны
Түсер шаққа таялғанда,

Қорасан,
Бух екеуі, болысты оған.

«Жетеді,
Босатыңдар, түрегелсін,
Тимеңдер,
Ортамызда жүре берсін,
Таратып
Ғайбат, өсек айналаға
Айт деген,
Жаққа қарай үре берсін!»

Бух оған
Неше түрлі ақылды айтып,
Байғұсқа
Бас шұлғытып, мақұлдатып,
Қауымға
Қисық сөзін таратуға,
Қояды
Бакыланды бақылдатып!

Сармантай
Қатар жатқан казармада,
Өуелде
Қарсы алды оны ажарлана,
Қызарып
Кеңірдектер, дауласқанда
Қызады
Казармаңыз базардан да,

Не түрлі
Сұмдық сөзді сапырады,
Ақылға
Қонбайтынды назарға алма!

Араның
Ұясындай гуілдейді,
Кім дұрыс,
Кім бұрысы білінбейді,
Бұрқырап
Ақ көбіктер езулерден,
Денесі
Даукестердің дірілдейді!

Бұлардың
Күле қарап егесіне,
Ұқсап бір
Үйдің мықты шегесіне,
Тобырды
Қастастырмай мығым ұстап,
Қорасан
Отырады төбесінде!

Бакылан
Дайын тұрар дауласуға,
Сақина
Тілегендей сау басына,
Кей-кейде
Сөз таласы ушыққанда,

Аяғы
Айналады жауласуға.

Бетімен
Жібереді қалжың басын,
Тартқылап
Тісіменен қанжығасын,
Сиырдай
Сыйлағанды білмейтұғын,
Піспектеп,
Аямайды әжуасын,
Сармантай
Тартты бірде жақтан оны,
Қалжыңнан
Қалақайдай қажығасын.

Айқасты
Әбжіл боксер,
Ірі палуан,
Аямай
Біреуі ұрса, бірі шалған,
Бух ұстап, айырған боп,
Сармантайды,
Бакылан
Алып соғып, мініп алған.

Балтабай
Сармантайға ара түсті,
Жағадан

Бакыланды ала түсті,
Қан ағып езуінен,
Көкпеңбек боп,
Бетіне
Табақтай боп таңба түсті,
Екеуін
Екі-ақ сілкіп екі жаққа,
Қорасан
Бір көрсетті қара күшті.

Жыққандай
Жүгіменен мықты өгізді,
Бухты да
Бір-ақ бұрап бық дегізді,
Санынан
Сармантайдың бір салғанда
Сылқ түсті
Жоғалтқандай түп негізді!

Шуылдап
Қарауылдар шауып жетті,
Жалма-жан
Бух жағдайды мәлім етті,
Көгерген
Бакыланның көзін көріп,
Карцерге
Балтабайды алып кетті!

Карцердегі қақталу

Пенденің
Көп екен ғой көретіні,
Түзейтін
Тозақы жер әулекіні,
Қараңғы,
Тастай суық, көрмен бірдей,
Үзім нан,
Бір аяқ су беретіні...
Біреу кеп сарт еткізіп,
Тар тесіктен,
Бір қорап
Тастай салды темекіні.

Аямай
Бұрқыратты махорканы,
Түтіні
Секілді әуел ат арқаны,
Көтеріп
Әкетеді көлбей ұшып,
Көңілі
Артқа тастап итарқаны!

Назасын
Нашаға айтар мұңды батыр:

«Болмадым
Алтын түгіл, құнды бақыр,
Ертеңнен
Күтетұғын енді не бар?
Түңілдім
Бұл өмірден,
Сындым ақыр!

Құйғытқан
Құлын едім, маң далада,
Құрыққа
Ілінгесін жан қала ма,
Саунада
Сандал киіп, сауық құрмай,
Таландым,
Қандал тағып, қандалаға,
Кінә бар,
Өзгеден де, өзімнен де,
Саналы ер
Сағым қуып сандалар ма?»

Күнді де
Күйінішпен батырады,
Дөңбекшіп,
Іштей үнсіз ах ұрады,
Түсінде
Шақырады елес болып,
Ажалдың
Ақ сөңкелі атырабы,

Түнімен
Тажалдармен арпалысып,
Өр таңды
Өкінішпен атырады,
Зардабын
Тартқызды әбден жас өренге,
Зонаның
Зәрі қатты запыраны,
Шылымын шегіп алса,
Жаны кіріп,
Жын ойнап жанарында,
Арқырады!

Шылымды
Тартқан сайын болды мұңсыз,
Өмір жоқ
Сияқтанды енді мұнсыз,
Карцерге
Қамады ма барлығы үшін,
Жоқ әлде
Болғаны ма сонша құнсыз?!

Не бәле
Бығып жатыр бойларында,
Не барын
Жан білмейді ойларында,
Өткенде
Құрып еді, Бухқа сеніп,
Байқамай

Бірдеме деп қойғанында!

Құйтырқы,
Бұл ұқпайтын сыр көп тіпті,
Тартылған
Тарамыстай дыр боп мықты,
Тар жерде
Көк түтінмен ысталған жан,
Қақтаған
Еттей қатып, сүр боп шықты.

Балтабай
Танығандай торды жаңа,
Бұралаң,
Ойқы-шойқы жолды қара,
Он күнде
Айралы боп шықты нағыз
Ақкөңіл
Ауылдағы өлді бала!

Зонада
Ыза буған,
Дырдай бәрі,
Ызыңға
Төзбейтіндей ыңғайлары,
Жанасып,
Өңкей жынмен бірге жүріп,
Өзі де
Бірте – бірте жынға айналды.

Жан ана

Тағы да
Бір сынақтан аман өтті,
Сонда да
Көңілінде алаң көп-ті,
Сумандап,
Сұр жыландай жан мұздатып,
Анасы
Қайтты деген хабар жетті.

Бастыққа
Жетіп барды тапырақтап,
Көзінен
Парлап жасы жапырақтап,
Сұранды,
Бір жұмаға, жағдай айтып:
«Анама
Келейін, – деп, – топырақ сап!»

Топ басы
Сыймай кетті бір қалыпқа:
«Ұмытпа
Жүргеніңді бұғалықта,
Дегенің
Үйге жібер қай сасқаның,

А, бәлкім,
Сұранарсың құдалыққа?!

Жап-жас боп
Сенің мына жүрісің не,
Береке
Болмапты ғой бір ісінде,
Анаңды
Шыныменен жақсы көрсең
Неліктен
Ойламадың тірісінде?!

Не таптың
Тілін алмай борандап құр,
Жоқтайсың
Енді жақсы бола қап бір,
Дәп сенің күйігіңнен
Өлді шешең,
Бар, жоғал,
О, көзіңнен сораң аққыр!»

Жарасын
Бастық тура тапты да атты,
Жанына
Балтабайдың қатты батты,
Оңаша
Өзіменен өзі қалып,
Көзінен
Қанды жасты сорғалатты.

«Шындық қой,
Болса дағы ащы қандай,
Өмір жоқ,
Енді маған тәтті балдай,
Қайтейін,
Пешенеме жазылған соң,
Бұза алмас
Қанша ұрсаң да тасты маңдай!

Қайғының
Құтылмадым қарасынан,
Не қалды
Жалғандағы жарасымнан,
Жүргенде
Әйел үшін жанымды жеп,
Аяулы
Айырылдым анашымнан.

Қызығын
Күтіп жүрдім келешектің,
Келетін
Айды кезіп, жерді өлшеткім,
Маматай...
Мейірбаным
Көңіл нұрым,
Не көрдің бұл өмірден,
Не көрсеттім?

Сәл ғана
Тәтті өмірдің таттың дәмін,
Жазмыштың
Жастайыңнан тарттың зарын,
Тек мені
Өлпештеумен күнің өтіп
Тек менен
Өміріңнің таптың мәнін!

Мейірмен
Ақ сүт беріп ауызыма,
Жарыттың
Сәби күннен уызыңа,
Шашылған
Дүниеге біз бір тары
Қайтадан
Жиналмайтын қауызына.

Қайтейін,
Дидарыңды көре алмадым,
Дүние-ай,
Неткен тар ең,
Неге алдадың?!

Сен маған
Бәрін бердің, анашым-ау,
Мен саған
Дәнеме де бере алмадым!

Бір сенсіз

Өмір түнек, қаңыраған,
Тағы да
Артты салмақ тағдыр маған,
Қай жаққа
Аруанадай кеттің желіп,
Ботаңды
Жалғыз тастап аңыраған!»

Аспанға
Жатты қарап шалқасынан,
Анашын
Іздеп жұлдыз ортасынан,
Қорасан
Көңіл айтып қазақ жолмен,
Құшақтап,
Қақты ақырын арқасынан!

Жемге көмген

Тосатын
Сәт келгенде қолды арқанға,
Қор болып,
Кім түспеген торлы апанға,
Бұл жерде
Неше түрлі жандар отыр,
Момын да,
Қарақшы да, горлапан да!

Пендені
Тағдыр шіркін сорлатқанда,
Тіреліп
Ми батпаққа жол батқанда,
Түрменің
Баландасын кім татпаған,
Патшалар,
Генералдар,
Солдаттар да,
Оп-оңай
Оңды адамның отыруы,
Оң қаптал
Айналғанда сол қапталға,
Кім қалай,
Қайдан келді дерің бар ма,

Жетеді
Кімнің көзі мол қатпарға!

Ауылда
Екі көрші төбелескен,
Ондайды
Талай көрген ел емес пе,
Артынан
Татуласып кетуші еді,
Кешегі
Төбелесін елеместен,
Ал мынау
Қаныпезер біреу екен,
Қайткенде
Кек алам деп ерегескен.

Далаға
Сөйлесем деп алып шыққан,
Қойнына
Темір келтек салып шыққан,
Көпірік
Сөзге алданған ана байғұс,
Жан емес
Күдіктеніп, қауіпті ұққан.

Төбеден
Темірменен перген кезде,
Тіл тартпай
Аңғал бала өлген демде,

Апарып
Қырманның ең шетіндегі,
Үйінді
Қызып жатқан көмген жемге.

Мәйіттің
Біраздан соң жеммен күйген,
Еті ағып
Жоқ боларын қайдан білген?
Сыймайтын
Ақылыңа мұндай сұмдық,
Қай кезде
Шығып еді біздің елден?

Бірталай
Ешкім білмей уақыт өткен,
Ресейге
Өлгі көрші қашып кеткен,
Жай жүрмей
Ол жақта да кісі өлтіріп,
Сотталып,
Біздің елге қайта жеткен,
Алғаны
Барлығына он екі-ақ жыл,
Апырмай,
Ғажап еді тәртіп неткен!

Күйінді,
Бір сауалға жауап іздей,

Қинады,
Жанын тырнап, дамыл бермей,
Жастықпен
Төбелесіп қалған бала,
Болмақшы
Мыналармен қалай бірдей!?

Бұл жағдай
Заңды қашан ойландырмақ,
Қашанғы
Қорғансызды ойран қылмақ,
Кездейсоқ
Бір қателік қалай ғана,
Адамды
Қанқұйлыға айналдырмақ?

Бұл сауал
Шырмауықтай шырмай берді,
Санасын
Тұмандатып шулай берді,
Қисынсыз
Қиянаттың қасіреті,
Жас қанын,
Жан-жүрегін улай берді!

Санаймыз
Неге өткенді қас қағымға,
Сан тарих
Тұнып тұр ғой астарында,

Ойласаң
Келер күннің қашықтығын,
Жүгіну керек шығар
Басқа ұғымға,
Әр күні
Абақтының мәңгіліктей,
Жылжыған
Жылай-жылай жас шағыңда!

Азапты
Уақыт өтпес аттай заулап,
Өртейді
Жан-жүректі оттай лаулап,
Күліне,
Күйіп кеткен гүл өмірдің,
Кесірлі
Бір кесапат шықты қаулап.

Жатпайтын қысқартуға,
Кешірімге,
Үкімнің
Қаттылық бар кесімінде,
Татитын
Ғұмырына бұл бес жылдың
Сұрауы,
Құны қайда,
Өші кімде?!

Күні-түн

Үрейленіп,
Күтіп үміт,
Мүжіліп,
Әбден бітті күпті жігіт,
Қан толып жүрегіне
Ақырында,
Кектеніп
Дүниеге шықты жігіт!

Бостандықта

Қорасан
Сызып берді жол – жобасын:
«Өр мінез,
Болашағы зор баласың,
Болмаса
Басқа сенің барар жерің,
Осы үйде
Жатып біраз демаларсың,
Иесі біздің адам,
Ақша сонда,
Түгендеп,
Керегіңді мол аларсың,
Өзі қыз,
Айналдырып ала білсең,
Қиналып,
Қор болмайсың, жөн боласың,
Артыңнан келем өзім,
Үш айдан соң,
Майданда
Енді бізбен бір боларсың!»

Іздеген
Жаралыға, жанға тыным,
Түрменің

Ұмыттырды қара түнін,
Жалғаса
Жыпырлаған жалпақ тамдар,
Бір шеті
Жықпыл, жықпыл Алматының.

Үйлері
Үйме-жүйме, жапсар, жапсар,
Тар көше
Ию-қию, қатпар, қатпар,
Өзегі
Үзік-үзік, іркес-тіркес,
Жағада
Жатыр жұмыр шоқпар тастар.

Жүреді
Түнде жаннан безген адам,
Бейхабар,
Мүлдем аулақ өзге ғалам,
Он рет көрген үйін,
Қараңғыда,
Таппайды
Таң атқанша кезген адам.

Абалап,
Арлы-берлі жүр иттері,
Ірі иттер
Жөпшендіні дүриттеді,
Елестер

Үркек көзге минотавр,
Өкірген
Үңгірінде Криттегі!

Гүлайым

Үй екен елеусіздеу,
Бір ыңғайлы,
Демалды,
Болмағандай бұрын қайғы,
Келбетті
Ер жігітке көз төңкеріп,
Жас сұлу
Жылап жүріп жымыңдайды.

Туғандай,
Күлімдесе, жаңадан ай,
Ұялы,
Үлкен көзі баданадай,
Тізулі
Өткір жебе кірпіктері,
Лүп еткен
Жүрегіне қадалардай.

Бұл ару
Яки нағыз ғашық адам,
Лебізі
Иман сырын жасырмаған,
Тырнағын
Ішке бүккен яки мысық,

Тышқанды
Баптап жеуге асыраған.

Әдемі...
Лағыл, інжу, маржан, жақұт,
Алқадай
Неге қонбай қалған бақыт?
Аруға
Үлбіреген
Гүл орнына
Қайтерсің...
Темір кісен салған уақыт!

Төрт жылға
Алматының соты кескен,
Өмірі
Кетпейтіндей өкімі естен,
Гүлайым,
Үй иесі қыздың аты,
Екеуі
Өпкесімен жетім өскен,
Алысып
Тіршілікпен, жастай ширап,
Өшпейтін
Келешекке оты көшкен.

Екі қыз
Айы өткен соң жоқшылықтың,
Қол жетпес

Армандай боп тоқшылық күн,
Қайнаған
Қанбазарға қойып кеткен,
Ұшына
Шашын түйіп от шыбықтың!

Сауданы
Адал, арам талғамаған,
Бұлардың
Адамы жоқ алдамаған,
Қарамай
Сапасына, сасығына,
Тоғытса,
Тауары жоқ жолда қалған!

Бір ісін
Жалғастырып бір ісіне,
Жүргенде
Мәз боп аз-мұз кірісіне,
Тұрмысқа
Шыға қалды сәті түсіп,
Әпкесі
Бір дөкейдің інісіне!

Әп-сәтте
Бастық болып шыға келді,
Шаруаны
Қалауынша бұра берді,
Тендер мен

Гендерліктің арқасында,
Секілді
Елдің заңды мұрагері,
Суы көп,
Сұрауы жоқ кезде шалқып,
Тұмсығын
Ен байлыққа тыға берді.

Гүлайым
Әпкесіне тура келген,
Алқалап
Кілт пен мөрді бұған берген,
Қалтқысыз,
Көзсіз сеніп әпкесіне,
Кез-келген
Қағазға қол қоя берген.

Жоқ еді
Жамандығы әпкенің де,
Айналған
Сіңлісінің бапкеріне,
Жетілген
Жекеменшік заманында
Жобасын
Жетік білген «шәпкенің» де.

Ойланбай
Ақша жұмсап оңды-солды,
Ол өзі

Үйлі-жайлы, тонды болды,
Аранға
Ұйымдасқан түсіп кетіп,
Меншігі
Мемлекеттің қолды болды.

Айналып әділетті
Айла қашқан,
Заман бұл,
Майлы қасық пайдаға асқан,
Жей берген,
Ұйымдасып жемқорлармен,
Берем деп
Қалай жауап ойламастан.

Тендердің
Шенділерде ауыр басы,
Бірдеме
Алғанға мәз бауырласы,
Қабылда
Десе болды, қол қояды,
Қалқиған
Құрылысты қабырғасы!

Қызметкер
Дөкейлерге инабатты,
Болмаса,
Барлық ісі қирамақ – ты,
Қабылда,

Бітті десе, қол қояды,
Басталған
Іргетасы ғимаратты...
Барлығын
Гүлайымға арта салды,
Тексеріс
Іздегенде бейнауатты!

Гүлайым мойнына алған,
Жоқ таласы,
Әпкенің
Бар шиеттей төрт баласы,
Қалқалап
Тәтесін де, көкесін де,
Сотталып
Кете барған соқа басы.

Өзі үшін,
Өзге үшін де сорға батқан,
Түрменің
Төрт жыл қара нанын татқан,
Сол жақта
Қорасанның кісілері,
Қамқорсып,
Жөнін тауып, жолға тартқан,
Аман-сау
Құтылған соң, мерзім бітіп,
Өзінің
Ескі үйінде тұрып жатқан!

Әйгілеп
Көңіл күйін мәлімдемей,
Әйтеуір,
Лашын ілмей, мәлін жемей,
Ақылмен
Несібесін тауып адал,
Қалқыды,
Арам нанның дәмін көрмей.

Мінеки,
Сол себепті жолы қатты,
Жігітке,
Жағдай жасап, тегін бақты,
Өмірдің
Ғажайып бір жұмбақ күйі,
Осылай
Армандаған теңін тапты,
Ғашық боп
Бір көргеннен Балтабайға,
Дегбірі
Қашып қыздың, күлім қақты,
Өмірден
Аузы күйіп, жәбір көрген,
Сорлы қыз
Шерлі жаннан пана тапты!

Балтабайдың Гүлайыммен сырласуы

Оңаша үй,
Арасында көп жапсардың,
Мұқтажы
Ештемеге жоқ жастардың,
Әдейі
Іздеген жан адасатын
Бұл үйге
Ізі де жоқ кеп жатқанның,
Тып-тыныш,
Жаздың жылы жұмсақ түні,
Қалайды,
Қанатымен мол жапқанын!

Гүлайым
Еш қатерге ұрындырмай,
Керегін
Өкеп тұрды, шылымды ұдай,
Байыппен
Баптады әбден батырым деп,
Бағытын
Бөтен жаққа бұрылдырмай,
Бірақ та
Балтабайда серпіліс жоқ,

Тартпайды
Думан, қызық бұрынғыдай!

Қиын-ау,
Бір кеткен соң қырын кісі,
Шермәштің
Емес және жырындысы,
Құлықсыз тіршілікке,
Құлазиды,
Келеді
Тар бөлмеге тығылғысы.

Ұмтылып,
Өзінше бір іс қылмайды,
Айнала не боп жатыр,
Пысқырмайды,
Ерте-кеш
Экранды ермек қылып,
Басқаны
Құлағына қыстырмайды.

Күн батса
Сыртқа шығып отырады,
Елеусіз,
Елдің шеткі атырабы,
Шылымды
Шөп қосылған шегіп алып,
Ақырын
Әңгімені сапырады.

Сөйледі,
Еске түсіп бала шағы:
«Жасыл құрт
Жапыраққа жармасады,
Түртпектеп
Шыбығымен ессіз балдар
Шаншып ап
Құлатуға таласады.

Не шара
Ой-санасыз көп балғынға,
Сылқ етіп,
Құлап түсті көк шалғынға,
Апырмай,
Қайдағыны жан еркемнің
Жанына
Жантайғанда еске алдым ба?!

Түйсіксіз
Жәндік іштей сезді нені?
Не нәрсе
Бізді ұяттан бездіреді?
Шұқылап,
Көк шалғыннан тауып алып,
Таптайттап,
Табанменен езгіледік.

Таптық деп,

Бір жәндіктің біз ыңғайын,
Бәрі мәз,
Мен де аяқты созғылаймын,
Мыжылып
Жасыл құртың жасыл шөпке,
Жоғалды
Біржолата ізім-ғайым.

Суреттен
Бала күнгі көңілге алған,
Өзгеше
Сыр ашады өмір маған,
Жабысқан
Жапыраққа біз бір жәндік,
Төніп тұр
Төбемізден темір табан!»

Гүлайым
Қолын ұстап, жалынды кеп:
«Мүжіле
Бермесеңші, жаныңды жеп,
Салауат өткен іске,
Жаңа өмірді,
Бастайық,
Жақсылықтың бәрін тілеп,
Ақ адал
Сүйіп өтем бір өзінді,
Бақытым,
Сағындырған табылды деп!

Мен сені
Арманыма балағанмын,
Сен үшін жаным құрбан,
Садағаңмын,
Аттайық
Жаңа өмірге, қол ұстасып,
Басына
Барып келіп жан анаңның!»
Балтабай
Сүйді құшып Гүлайымды:
«Бір сен, – деп,
Бұл өмірде қалағаным!»

Жусан мен наша

Бір кезде
Аңсауменен жүрген мекен,
Түсіне
Сағындырып кірген мекен,
Ауылға
Тіреген жоқ аттың басын,
Бір түрлі,
Сондай суық, мүлде бөтен,
Қорымға,
Қыр басына тіке тартты,
Суытқан
Оны сонша кімдер екен?

Жазылмас
Жүрегінің жарасы боп,
Сол жағдай
Қалды ешқандай дауасы жоқ,
Кімді іздеп,
Кімге бармақ жетім жігіт,
Алдынан
Күліп шығар анасы жоқ!

Анасы
Барда алаңсыз құлындай-ды,

Дүние-ай,
Неге сенің түбің қайғы?!
Ескі ауыл,
Ескі сүрлеу,
Ескі зират...
Бір сарын
Ықылымнан ызыңдайды.

Құшақтап,
Ұлы өмірдің нелер гүлін,
Бұйығып,
Күтіп жатқан келер күнін,
Молалар
Мүлгиді үнсіз,
Еседі жел,
Уақыттың
Еске салып шеберлігін,
Төбесін
Ескі қырдың, көзге ілінбей,
Елесі
Кезетіндей ежелгінің.

Келместің
Кеткен батып құрдымына,
Не дейді
Арманда өткен мұңлығына!?
Басында
Көп отырды ойға батып,
Күбірлеп,

Құлқуалла қылды дұға.

Көзінен
Жасын бірақ төгілтпеді,
Қалса да
Кәдімгідей шөгіп тегі...
Астында
Осы қырдың асыр салып,
Қуатын
Инелік пен шегірткені,
Бір кезде
Естен тана құмар болған,
Көбелек
Көңіл мұзын ерітпеді.

Кетердей
Дала иісінен ұшып қайғы,
Жусаны
Жын қаққанды ұшықтайды,
Көрпедей
Қалың көде құлай кетсе,
Бетінен
Қылтаңағы қытықтайды.

Аунады
Туған жердің алабына,
Кірбің бар
Гүлайымның қабағында,
Шегіртке

Шөп түбінен шыға алмайды,
Шырылдап
Ыршығанмен жоғарыға,
Көдені
Көлбей сипап көбік бұлттар,
Көбелек
Көлпілдейді қонарында,
Жүрегі
Жібімейді біріне де,
Сыздайды
Саруайымның сораңында,
Шыбындай
Жылтыраған янтарьдағы,
Жылуы
Қатып қалған жанарында!

Секірген
Гұлайымның бұрымына,
Селт етпей
Шегірткенің шырылына,
Жусанды
Бір иіскеп, бір күрсініп,
Сүлесоқ
Қолын созды шылымына.

Даланың
Шөбін басып жамбасына,
Шыққандай
Тағы да бір жол басына,

Жусанға
Аунап өскен қара бала,
Отырды
Наша тартып дөң басында!

Шын сүйген,
Азаматын зорға балап,
Шырылдап
Қарлығаштай қорғаламақ,
Елестеп
Кетті бір сәт Гүлайымға,
Балтабай
Отырғандай тордан қарап!

Түн жамылған ант

Махаббат,
Мұң аралас, күндер өтіп,
Өртеңге
Өркен жаяр гүлдер өсіп,
Жүргенде,
Солқылдата соғып қақпа,
Қорасан
Іздеп келді түнделетіп!

Қарсы алды,
Қуанғандай жыл құсына,
Ол да мәз,
Жолыққандай тұңғышына,
Қасында
Бух, Сармантай, Бакылан бар,
Қауқылдап,
Құшақ жайды құрбысына,
Шай-пайға қарамастан,
Шаруа бар деп,
Әкетті
Таудың таса қуысына,
Толтырып
Тоғыз оқты тапаншаға,
Қорасан

Балтабайға тұрды ұсына,
Тым-тырыс
Талтайып тұр төртеуі де,
Телміріп
Тапаншаның ұңғысына.

Балтабай
Байқап алдын, жымың етті,
Нықталып,
Нысанаға қырын кепті,
Оң қолын
Оқыс сілтеп қалған сәтте,
Тоғыз оқ
Қараңғыны тіліп өтті,
Үздіксіз
Тапаншаның үрейлі үні,
Үрпиген
Тыныштықты дірілдетті,
Аулаққа
Тізіп қойған шырағдандар
Бірінен кейін бірі
Бұлың етті!

Бәрі де
Балтабайға болды разы,
Айтылды
Мадақтау сөз, көңіл назы,
Қорасан
Арқасынан қағып тұрып,

Сөйледі,
Бол дегендей өзің қазы:

«Ақшаны
Табасыңдар көл-көсір ғып,
Түстім деп қорқпа жолға,
Ел шошырлық,
Жүресің
Алшаң басып, ешкім саған
Шәй демес,
Жасамасаң сен кесірлік!

Басымда
Талай бұлғақ болғаны анық,
Найзаны
Кімге, қайда толғамадық,
Қаншама
Қалталыны тонасам да,
Қолымды
Көргенім жоқ қанға малып!

Қуғынның
Тосқауыл боп жолында жат,
Мергендік
Қызығына молынан бат,
Ешкімді
Қаза қылып, қанын төкпей,
Дәл көздеп,
Бізді ататын қолынан ат!

Қаймықпай
Қосар болсаң қарқын, жігер,
Астында
Аяғыңның алтынды көр,
Бізбенен
Бір болам деп өле-өлгенше
Алла деп,
Түн жамылып, антыңды бер!»

Төнгенін
Сезсе дағы қара албасты,
Бас тарту
Өз тобынан жарамас – ты,
Қанына
Қарайған ұл неден қорқсын,
Қол беріп,
Құшақтасып, уағдаласты!

Гүлайымның көз жасы

Гүлайым
Өксіп-өксіп төкті жасын,
Құшақтап
Кеудесіне соқты басын:
«Жаным-ау,
Тыныш бақыт іздейік те,
Несіне
Өміріңді өрт қыласың?

Тазасың,
Өтеп шықтың бар жазанды,
Есіңе
Ала берме тар ғаламды,
Жаңадан
Бастасаңшы, өркендетіп
Өзіңнің
Отбасыңды,
Жар,
Балаңды!

Жалынып,
Жылап сенен өтінемін,
Жаным-ау,
Мен де өзіндей жетім едім,

Жетімдер
Бір-біріне сүйеу болса,
Соншалық
Алыс болмас жетілер күн,
Жоғалтқым
Келмейді енді бақытымды,
Құдайдан
Сенен артық не тілермін?!

— Тағдырдың
Амал бар ма тоқпағына,
Түсірген
Кезеңнің тар соқпағына,
Үйірі
Көкжалдардың босатпайды,
Тартады
Ықпалымен оқпанына,
Түрмеден
Шыққанымен, шықпайды екен,
Нашаның
Батқан адам батпағына,
Ризамын,
Қоштасайық,
Тілеулеспін,
Өмірден
Бақытыңды тапқаныңа!

— Көнбеймін,
Мұндай ессіз жарлығыңа,

Разымын,
Саған қосқан тағдырыма,
Сенімен
Өмір сүрем, жазса құдай,
Сенімен
Көріп өлем барлығын да! —
Көзінен
Гүлайымның төгілген жас,
Өмірдің
Ұмыттырды тарлығын да!

Жорық жолында

Бұл топтың
Сирек адам салтын ұғар,
Мүше боп,
Кіре алмайды жалпы құмар,
Білмейді
Бірін-бірі бәрі бірдей,
Ішінде
Ақылды бар, тантағы бар,
Астыртын,
Айламенен іс қыл деген,
Темірдей
Қорасанның тәртібі бар.

Жүреді
Жай адам боп жайшылықта,
Түспейді
Тірі жанмен қайшылыққа,
Құпия белгі беріп,
Шақырғанда,
Жетеді,
Жүрсе дағы айшылықта.

Опырып
Орыс барды, өзбек барды,

Күн бұрын
Кімді аларын көздеп барды,
Тып-типыл тонап алып,
Қан шығармай,
Із-тозсыз,
Ескен желдей сөз боп қалды.

Бухыңыз
Бастығы екен «штабының»,
Жоқ онда
Жарға жығар ұшқары ұғым,
Бағыттап
Бандылардың барлық ісін,
Бөктірген
Қанды майға іш қарынын,
Тонауды
Кімді, қашан, қайда, қалай,
Жоспарлап,
Айтқан сөзі нұсқа бұның.

Қорасан
Қалың қолдан қорықпайды,
Қайғырып
Тірлік үшін торықпайды,
Жазмыштан озмыш жоқ деп
Көп айтады,
Бұйрықсыз
Пәле-жала жолықпайды,
Тобы да

Іріктелген сайдың тасы,
Бір-бірін
Тайталаста толықтайды!

Бух айтты:
«Бір жемқор бар, салып қорған,
Оңаша,
Ел шетіне барып қонған,
Үйіне
Үйіп жатыр жегендерін,
Ақымақ
Екен өзі барып тұрған.

Қамалып,
Қалай ғана тұншықпайды,
Қара нан
Тірі жанға шымшытпайды,
Тырс еткен
Дыбыс сырттан кірмес болса,
Үйден де
Тысқа дымдай үн шықпайды!»

Жаланған,
Бір топ жігіт әлекедей,
Жемқорға,
Келді ымыртта көлеңкедей,
Ыстық су,
Суық судың агенті боп,
Сармантай

Кірді үйіне, келекелей,
Иесін
Ұрып жығып, ішкі есікті,
Тепкенде,
Сынып түсті төрелкедей.

Қорасан
Жігіттерін бастап кірді,
Бәрі де бетперделі,
Қаптап кірді,
Иесін,
Екі бала, әйелімен,
Шошытып,
Бір бұрышқа топтастырды:
– Бұл үйде
Артық-ауыс ақша жоқ,— деп,
Жемқорың
Жанұшырып, шатпақ қылды!

– Аузыңмен
Өзіңді алда, ашытқы ғып,
Жүрмейді
Маған бірақ сасық қулық,
Көнбесең
Бауыздаймын-, деді —, қазір!
Жемқорды
Желкесінен басып тұрып.

– Долларың

Артық па еді балдарыңнан,
Алтының
Жақын ба әлде жан-жарыңнан,
Ортаға
Сал әкеліп сандығыңды,
Сауға деп,
Садаға деп жандарыңнан,
Тағы да
Ұрлайсың ғой қазынаны,
Құтылсаң
Қылпылдаған қанжарымнан!

Қанжарды
Кеңірдекке батырғанда,
Шошынып,
Семіз қатын ах ұрғанда,
Қырылдап,
Айтты ақшаның қайда екенін,
Жан керек
Деген бар ғой батырға да.

Еденге
Екі жігіт еңкейісті,
Қиратып,
Алып шықты мол кейісті,
Қорасан
Ашып көрді, тола доллар,
Жемқорға:
– Ұмыт, – деді, -сен кейісті!

Есікке
Беттеп бәрі жөней берді,
Міндеті
Балтабайды бөгей берді,
Жемқорың
Тапаншасын суырып ап,
Сыртынан
Қорасанның кезей берді.

Балтабай
Басып салды топшысынан,
Үлгерген
Гүрс еткізіп оқ тұсынан,
Шыңғырып
Ұшып түсті әлгі байғұс,
Оқыстан
Тиген оқтың соққысынан.

Тиген оқ
Қолын сәл-пәл бұра салған,
Шибөрі
Жолбарысқа жара салған,
Қопарып қалың етін,
Қарпып өткен,
Қорғасын
Қорасанды қара саннан.

Бұрылды

Бұлшығынан қан шұбырып,
Бөгелді,
Санын таңып, сәл құбылып,
Бұрышта
Бір уыс боп бейшаралар,
Үрпиіп,
Шыбын жаннан тұр түңіліп.

— Осы ма
Үлкен шаруа тындырғаның,
Ешкімге
Естілмейді шыңғырғаның,
Жігіттік
Қағидам бар бұлжымайтын,
Өзімді
Ұрған қолды сындырамын!

Қорасан
Көк қанжарын бұлғап алды,
Балалар
Қорыққаннан шуламады,
Жемқордың
Жан кеткендей өн бойынан,
Әйелі ышқынды кеп,
Шыдамады:

— Өз еркің,
Бізді өлтірсең осы арада,
Бейкүнә

Сәбилерді қосарлама,
Ала бер,
Екеуінің садағасы,
Ақша тұр
Бір шабадан шошалада.

– Өзің біл,
Қазір бізге ерем десең,
Балдардың
Амандығын көрем десең,
Ұлықсат,
Құдай қосқан қосағыңмен,
Қимаймын,
Құшақтасып өлем десең!

Алқынып,
Тарылғандай әйел демі,
– Қош бол! – деп,
Күйеуіне сәлем берді,
Сармантай
Салып алды сар сапыны,
Бар бәле
Әйелден деп әлемдегі,
Тіл тартпай жан тапсырды,
Ері күліп:
– Байыңнан бұрын өлдің,
Бәлем! – деді.

Балтабай

Шыдай алмай: – Ер едіңіз,
Болса да
Қандай үлкен себебіңіз,
Жегенін
Жемқорлардың құстырсам да,
Қолымды
Қандамаймын деп едіңіз!

– Өлмейді
Ешкім де үйін үптегеннен,
Бауырдан бір-ақ ұрып,
Бүктегеннен,
Мал үшін,
Жайлау үшін жандасса да,
Мойнына
Қазақ қанды жүктемеген!

Қынапқа
Көк қанжарды қайрай салған,
Қорасан
Қан кешуді ойлай салған,
Қиқарды,
Қиқулаған, қойғыласып,
Қоймаса,
Қой дегенде, қойдай сойған!

Қоймассың
Бұдан бұлай күмән сұрақ,
Көрейін

Ерлігіңді тұрар шыдап,
Тапжылмай,
Таңдай қақпай, тура қара,
Бұл итті
Кескілеймін, турамшылап!

Жемқорды
Жығып салып, ұрғылады,
Бейшара
Шыдай алмай шыңғырады,
Байғұстың
Қызыл қанын шашыратып,
Қанжармен
Кесіп алды бір құлағын.

Танды ма
Ашу қысып, ер есінен,
Кірісті
Мұрынына келесіде,
Адамның
Азабына шыдай алмай,
Балтабай
Басып салды төбесінен.

Қорасан
Тұрған үнсіз бақылауда,
Бұйрықты
Берді дереу Бакыланға,
Көтеріп

Бензин толы бакылашка,
Бакылан
Шауып келді оқырана.

Қорасан
Басын изеп мақұлдады,
Балтабай
Жия алмай тұр ақылды әлі,
Кетсін деп
Бәрі жанып, айғақ қалмай,
Бакылан
Бензин құйып бақылдады,
Үйі – тас,
Ал жиһазы тамызықтай,
Қолма-қол
Түгі қалмай лапылдады.

Балдарға
Дәрі иіскетіп талдырады,
Апарып
Көлігіне салдырады,
Бір уыс ақша салып,
Қалтасына,
Алдына
Балабақша қалдырады!

Қиынның
Дайынмын деп қандайына,
Көрем деп

Жазылғанын маңдайыма,
Балтабай
Қанша қайрат қылса дағы,
Төгілген,
Қалдырмады қан жайына,
«Адамның
Мен де қанын іштім-ау!»— деп,
Мүжіліп,
Бата берді саруайымға,
Нашамен
Басқан болды, өзін алдап,
Ашылып
Айта алмады Гүлайымға!

Шағыстыру

Бух аңғал,
Яки надан ғапылды аңдап,
Лебізге
Иланатын тақырды аңдап,
Қолына
Айламенен нәпсі құлын
Түсірсе
Түп ниеті мақұлданбақ.

Азғырды
Ақырындап Бакыланды,
Піспеген
Бакыланның ақылы әлі,
Шоқ тастап,
Шапқа түртіп, шағыстырып,
Қамқорсып,
Ішке тартып бақылады.

Ақырын
Қайрай берді қырсықтырып,
Қағынды
Сөзбен бойын түршіктіріп,
Баяғы
Ерегесін еске салып,

Арасын
Сармантаймен ушықтырып.

Ақыры
Тағы да бір айқастырды,
Аямас
Шекке дейін байқастырды,
Сарт та сұрт
Сармантайдың соққысынан,
Бакылан
Неше құлап, қайта тұрды,
Соңында
Арашашы бола қалып,
Екеуін
Алдап-сулап, жай таптырды...
Бакылан
Шеттей берді содан кейін,
Бастары
Бәрінің де шайқатылды!

Арандату

Қапы жоқ
Бухтың біліп сайрауында,
Ой тастап
Қорасанның байлауына,
Және бір істі бастап,
Жөн сілтеді:
«Бір үй бар
Таудың таса қойнауында,
Мекені
Ұйымдасқан ұрылардың,
Айналған
Жын-шайтанның ойнағына,
Құпия қоймасына
Ен байлықтың,
Құйылып жатыр барлық
Қаймағы да,
Жетеді
Бәрімізге осыны алсақ,
Әлемнің
Кетем десек қай жағына,
Содан соң
Қойсақ болар бұл кәсіпті,
Бар мұнда
Қандай қызық, қай мағына!?»

Қорасан
Бухтың сөзін дұрыс көрді,
Жинады
Ту астына «жұмыскерді»,
Бакылан келмей қалып,
Кейіді жұрт,
«Апырмай,
Бұныкі не жүріс?» деді,
Алмайды телефонын,
Қанша соқса,
Тығылып
Қалды-ау тауып, тыныш жерді,
Қорасан
Айтты Бухқа: «Іздеп барып,
Тексеріп,
Түгін қоймай ұрыс тегі!»
Аттанды
Аруақтанып ақырғы іске,
Ұрыста
Болмақ қандай тұрыс енді!

Табыстың
Еліктіріп тәтті лебі,
Тау-тасқа
Күн еңкейе сәтті келді,
Қаңтарып
Көліктерін кең жазықта,
Жаяулап

Тобыменен тартты ілгері.

Міндетін

Барлаушылық атқаруға,

Сармантай

Түсті таудың соқпағына,

Атылды

Қақ маңдайдан қара мылтық,

Тура кеп

Қалған екен тосқауылға,

Тіл тартпай

Тұрған бойда жан тапсырды,

Бокстан

Қайран болмай от қаруға.

Құтқарды

Қорасан мен Балтабайды,

Екеуі

Қожыр тасты қалқалайды,

Жылыстап келе жатса,

Өкпе тұстан,

Күн сала

Бір қорықшы жол қарайды.

Қорықшы

Қорасаннан қорықса да,

Жан екен

Шомбал тастай, толық қара,

Табаны

Таймайды ғой ер жігіттің,
Тайгада
Жолбарысқа жолықса да.

Алдында
Қара мылтық,өңгергені
Көтеріп
Кезей берді...
Үлгермеді,
Лып етіп,
Тар қолтықтан тартып салды,
Қорасан қарақшының
Қол мергені,
Қалпақтай
Ұшып түсіп, қалды қатып,
Ажалдың
Осы болды кез келгені.

Сол сәтте
Оқ жауды кеп борандатып,
Жабылып
Жатқандай бар ғалам атып,
Қорасан
Қорғасынмен құшақтасып,
Қорқырап
Құлап түсті қанға батып,
Сонда да
Соңғы сөзін айтып кетті:
«Бух жетті

Түбімізге арандатып,
Қорасан
Көрінде де тыныш жатпас,
Қашан Бух
Құрығанша арам қатып.

Салсам да
Байға бүлік, заңға бұлғақ,
Жәбір ғып,
Жоламадым жанға құрғақ,
Жүздеген
Жемқорларды тонасам да,
Көргем жоқ
Өз қолымды қанға былғап!

Жалғанда
Көп болса да жаманатым,
Бақида
Жақсы деген болады атым,
Өсірдім
Төрт баламды тарықтырмай,
Өмірде
Еркін қағар ер қанатын,
Және де
Алғанымның бір бөлігі,
Жетімдер
Жыртығына жамалатын,
Солардың
Алғысынан үмітім бар,

Уақытта
Барлық істер саналатын,
Қорқытып,
Қанын төгіп, тонағам жоқ
Елімнің
Қарапайым жамағатын,
Сенікі
Қалған ақша, қайтар кекті,
Жалғыз-ақ
Осы саған аманатым!»

Қия алмай
Қалдыруға өр ағасын,
Балтабай
Қалай ғана қиналмасын,
Қорасан
Иман айтып, кете барды,
Қырандай
Сыпырылған томағасы.

Ұзамай
Күн де батты,
Қараңғыны,
Паналап,
Тарғыл тас пен тораңғыны,
Қуғыннан
Қашқан кезде, еске түсті
Тығылмақ
Түнде ойнаған балаң күні!

Болғанмен
Балдай тәтті бұрынғы әні,
Өзгеріп
Кеткен әбден бүгін бәрі,
Ұлыған
Үрейді алып ұшқыр оқтар,
Әйтеуір
Милығына ұрынбады,
Кетпейді көз алдынан
Қорасанның,
Қолқадан
Қызыл қаны шұбырғаны,
Ойланды
Тұңғыш рет өлім жайлы,
Көзіне
Көрінгенде шыбын жаны,
Біткен жоқ
Құтылғанмен әупірімдеп,
Тірліктің
Тауқыметті тығылмағы!

Ақсарбас
Атап айтып құдайыға,
Аман-сау
Келді қашып Гүлайымға,
Құлады
Құшағына пана тауып,
Ес жиып,

Батты екеуі бір уайымға.

Не болмақ
Ендігі өмір ары қарай,
Бұрылмақ
Тағдыр жолы тағы қалай?
Өтпек пе
Бұғып,
Бықсып,
Қашып, пысып,
Не сөнбей,
Я болмаса жалындамай?!

Апырмай,
Бұрын қалай аңдамаған,
Ақымақ,
Яки болған аңғал адам,
Қарақшы
Ширек ғасыр жұртты тонап,
Өзінің
Қолын қалай қандамаған?!
Бұл болса
Қанша адамның көзін жойды,
Жолды да
Өз еркімен таңдамаған,
Өлтірткен
Көсем судан таза болып,
Бар кінә
Қалай ғана қолда қалған!?

Күйіктің
Білер дәмін татып көрген,
Бәлеге
Басын неге шатып келген?
Бітірген
Бар шаруасы Балтабайдың
Біреудің
Көз жасынан нәсіп терген,
Қарақшы
Қорасанға қол мерген боп,
Нұсқаған
Дұшпандарын атып берген!

Есептеп
Отырады өткелде кім,
Керуеннің
Кеше кешіп өткен легін,
Өзегін
Өртейді кеп ащы өкініш,
Өмірде
Осы ма деп жеткен жерім!?
Не қалды
Енді бұған алданатын,
Бекінді
Қайтармаққа кеткен кегін!

Бухтың айласы

Қара жер
Қараңғыны жамылғасын,
Бух келді,
Бұлғаңдатып тағы басын,
Әрине,
Іздеп келді, көздеп келді,
Құпия
Қорасанның қазынасын,
Балтабай
Тіке сұрақ қадап қойып,
Ырғады
Қыртысы мол қабырғасын:

— Аранға
Алданбай жан ұрынар ма,
Хабарлап
Қойған біреу ұрыларға,
Қорғасын
Қара боран қаптағанда,
Тау-тастан
Жер таппадық тығыларға,
Жоспарды
Сенен басқа жан білмейтін,
Шыныңды айт,

Әлде бүккен сырың бар ма?!

Майдалап,
Мәймөңкелеп,
Миын майлап,
Келтіріп
Көңілінің күйін жайлап,
Бәлені
Аударды Бух Бакыланға,
Дәп содан
Келген іс деп түйін байлап:

– Бакылан
Сармантаймен бақталасқан,
Егесіп,
Төбелесіп, балталасқан,
Жоғалып
Кетуі де тегін емес,
Кегінен
Сармантайдың қорқа қашқан,
Біздерде
Есем бар деп есептейтін,
Сол сатқын,
Содырлармен сорпаласқан!

Досымды,
Жылап жүрмін, жоқтап інім,
Алдыңда
Шынымды айтып ақтарылдым,

Мен қайтіп
Қастық қылам Қорасанға,
Куәсі
Жақсы, жаман шақтарымның,
Бірге ғой
Барлық табыс, жиған байлық,
Кеткен ғой
Біте қайнап шек қарыным,
Өлмек жоқ,
Дейді артынан өлгендердің,
Тірегі
Мен болашақ бақтарыңның!

Болмаса
Арым таза, келер ме едім,
Сендерге,
Сірә өзімдей сенер ме едім,
Табылса
Жасырулы ақша, байлық,
Сендермен
Қылдай қылып бөлер едім!»

Дегендей
Күлейін бе, жылайын ба,
Балтабай бір қарады
Гүлайымға,
Әйелді
Алдау қиын айламенен,
Түспейді

Өтіріктің ыңғайына:
«Бәрін де,
Бакыланды да жойған осы!»
Деген ой
Ойнап шықты шырайына.

– Сенеміз, – деді, – сіздің
Сөзіңізге,
Ақшаны
Іздеп жүрміз өзіміз де,
Жетеді
Күнкөріске бізде бары,
Айтамыз,
Ізге түскен кезімізде!

Қиын сәт
Тап келгенде бауырға сын,
Кім ойлар
Таразының ауыр басын,
Ақыл-ой,
Әділ сезім бой тасалап,
Сұрапыл
Ашу- ыза дауылдасын,
Шығарып,
Салған болып, алдап – сулап,
Өзектің
Аттағанда арғы басын,
Балтабай басып салды,
Жығылды Бух,

Қорғасын
Тесіп өтіп қауын басын!

Сотқа – сот!

Екеуі
Ақылдасып, істі талдап,
Сақсынып,
Салпаң құлақ, сырт көзді алдап,
Балтабай
Бой тасалап, жылыстады,
Жанынан
Гұлайымның бір үй жалдап.

Есінде
Көрген жәбір өмірдегі,
Өзегін
Өртейді кеп не бір кегі,
Жанына
Тыным бермей күні-түні,
Жүйкесін
Жейді келіп жебір жегі,
Өткеннің
Есесін ап, есептесу,
Ең соңғы
Тілеуі сол көңілдегі.

Күн кешті,
Сездірмей еш сыр халыққа,

Ақырын
Барлау жасап, бір қалыпта,
Баяғы
Балтабайды соттаған сот,
Үлкейіп,
Ауысыпты орталыққа.

«Осы сот,
Пәле басы, өрт шығарған,
Өксумен,
Өкінішпен өтті жалған,
Өшірсем
Өз қолыммен Дайырды мен
Қумай-ақ қойдым, мейлі,
Кекті қалған!»

Осыдан
Қайтатындай өмір құны,
Кек алса
Табатындай көңіл тыным,
Білдірмей
Ішкі сырын Гүлайымға,
Соңына
Түсті соттың күні-түні.

Жақсылар
Өнегелі жол таңдайды,
Жанбағар
Жардан қорқып жалтаңдайды,

Алданған
Өзәзілге әумесерлер,
Алпысын
Талтүсім деп талтаңдайды.

Шықтым деп
Тұлға болып тау басына,
Тағдырды
Талай салған саудасына,
Алпысқа
Толған Дайыр серімін деп,
Бір қыздың
Құстай ұшты саунасына.

Көз тігіп
Жүрген оның тұрағына,
Балтабай
Міне шапты пырағына,
Аңдушы
Алмай қоймас дегендейін,
Түсірді,
Ақыр міне, тұзағына,
Көліктен
Енді түсе бергенінде,
Тақады
Тапаншаны құлағына:

— Жүр, сотым,
Өзім сені сабындаймын,

Жуған соң
Кебіндей кең қабым дайын,
Екеуміз
Екі жарты бір бүтінбіз,
Бірге өлсек,
Оның несін уайымдаймын!?

Мастанған
Билігіне есер ме едің,
Әйтпесе,
Тал шыбықты кесер ме едің,
Сенсіз мен
Айналмас ем қарақшыға,
Менсіз сен
Жұлдыз тағып өсер ме едің?!

Уақыт жоқ
Мәңгіліктен мәнді күтпек,
Бақыт жоқ
Жүрген жанға қанды жүктеп,
Керді де сенен келген
Көріп алдым,
Қараймын
Ажалға да енді тіктеп! —
Дайырды
Кеңірдектен бір-ақ сығып,
Артына
Көлігінің салды бүктеп!

Үйіне алып келді,
Қалтарысқа,
Халі жоқ
Сері соттың арпалысқа,
Қараңғы,
Тар подвалға байлап қойып,
Сөйлесті
Жер қалдырмай жалтарысқа!

– Дайыр сот,
Жөндеп қара,
Таныдың ба?
Тағып көр,
Құдаң үшін тағы кінә! —
Айырды
Айтқан кезде қайырылған,
Дайырдың
Түсті есіне барлығы да!

– Көздерің
Ақша десе тұнған мұндар,
Қай кезде
Адам жанын ұға алдыңдар,
Ауылдың
Аңғал адал қазағы едім
Қанқұйлы
Қарақшы ғып шығардыңдар!

Ойлап көр,

Қане, қайсы тарапты да,
Қауымды,
Қанбазарды, санатты да,
Өмірі
Төбелеспей өткен бар ма,
Шарпысар
Тұяқты да, қанатты да,
Қалады
Қойғыласып қайраткерлер,
Момын да,
Қияңқы да, талантты да,
Еркекті
Төбелескен соттай берсең,
Жер беті
Айналады абақтыға!

Мен дағы
Айдындағы бір кемемін,
Ізгілік,
Желкен керіп, іздегенмін,
Түрмеде
Шірімін деп ойлағам жоқ,
Обалым,
Жанбай сөнген кімге менің?
Тиісті
Кімге,
Не үшін,
Қанша мерзім?!
Мың ойлап,

Осы менің білмегенім!

Қанша жыл
Адамды атып сойғандарға?
Қанша жыл
Орманды отап жойғандарға?
Саналы
Түрде әдейі қылмыс жасап,
Тоймастан
Майға бөккен доймандарға?
Солармен
Қалай ғана бірдей болмақ
Жастықпен
Біреуді бір қойған бала!?

Қорқаулар
Момын елді талағанда,
Әділ сот
Оған бей-жай қараған ба?!
Қайтады
Адам құны
Қанішерді,
Айт қане,
Қанша жылға қамағанда?!

Қанішер
Қара жүрек,
Азғын, айуан,
Қапыда

Алты адамды қойдай сойған,
Не бәрі
Жиырма-ақ жылға кесіліпті,
Бір сәтте
Бір әулеттің көзін жойған!

Кім біздің
Сотымыздың заңын пішкен,
Әдейі
Алжастырып әділ істен,
Маньяк
Сотталыпты жеті-ақ жылға,
Кішкентай қызды зорлап,
Қанын ішкен!

Құрық жоқ
Құлығы көп құтырғанға,
Халықтың
Қанын сорған құтылғанда,
Ашумен
Адуынның аузын бұзған,
Ауылдың
Ақкөңілі тұтылған ба?!

Еңседен
Баса итерсең еңіске құр,
Жетпейді
Жас өркенің жеңіске бір,
Бас салып

Қолға түссе соттай бермей,
Жетімді
Желеп, жебеп,
Жөн іске бұр,
Кімнен кем,
Кескін, келбет, бой салмағы,
Секілді
Мұздай қатқан констебль!

Шетелде
Заң сүйеніш болады екен,
Қылмыстық
Жағдаятты жояды екен,
Тәртіпсіз
Тентектерді тентіретпей,
Тәртіпті
Күзеттіріп қояды екен!

— Қанішер
Шетелінде қайғы жер ме,
Болады
Аты шығып, әйгілі елге,
Адамды жетпіс жеті
Қырған жауыз,
Отыр ғой
Үш бөлмелі жайлы жерде!

— Ең адал,
Әділетті сотпын деме,

Даңғырлап,
Даңғазамен бөстің неге,
Ауылдың
Адал, аңғал жас баласын,
Қасына
Қарақшының қостың неге,
Өртесең
Өркеніңді өспей жатып,
Ел болып
Еңсе тіктеп өстім деме!

Құдайым
Момын қылып жаратты ма?
Ықпай ма
Албасты да қабақтыдан?
Дәрмені
Жетпегесін пәрменіңнің,
Жалақтап
Түнде жортқан жарақтыға,
Алқапта
Аптап жұтқан аңғалдарды,
Аямай
Тоғытасың абақтыға,
Болатын
Ел мергені өреніңді,
Бердің ғой
Қол мерген ғып қарақшыға!

— Сөз тыңда,

Құр бекерге ерегеспей,
Қылмыс боп
Саналады төбелес те,
Атқардым
Міндетімді заң бойынша,
Кінәлі
Тек өзіңсің, мен емес қой!

— Үлгісін
Үйренем деп талай жұрттың,
Жолына
Түсіп алдың малайлықтың,
Ұмытып
Ата жолын айып-анжы,
Маңқидың,
Мантиялы ағай, мықтым,
Жазалап,
Жаза басса жастықпенен,
Өзіңнің
Өркенінді қалай құрттың?

— Ешкімді
Құртқан жоқпын, заң осындай,
Заңға сай,
Үкім әділ, жөн-жосындай!
— Түзету
Керек онда мұндай заңды,
Бекерге
Тағдыр күйіп, жан шошынбай!

Болмаса
Жауыздығы ісінде көп,
Айып сал,
Мөлшерін де пішінде дөп,
Шегелеп
Бермеп пе еді бабаларым,
Бөріктің
Бас жарылса ішінде деп!

Зындансыз
Әділ, дана жөніңді ойла,
Ел едің абақтысыз,
Жолың майда,
Ердің құны
Екі ауыз сөзбен бітіп
Қол сынса
Жасыратын жеңің қайда!?

Біреуді
Сәл нәрсеге күйелейді,
Ешқашан
Сүрінгенді сүйемейді,
Қалталы
Қалай бұрса, солай жүрер,
Біздің заң
Бір бұйдалы түйе дейді.

Қорқтың ба,

Пара алдың ба қағынғаннан,
Сұраусыз
Неге сонша ағылған қан!?
Солармен
Қалай ғана бірдей болмақ,
Жастықпен
Жаза басып жаңылған жан!?
Ұғымға
Адамшылық үйлеспейтін,
Бұл өзі неткен тәртіп,
Неғылған заң?!

– Білмеймін
Не болғанын одан бұрын,
Қайқайтып
Көз алдымда құдамды ұрдың,
Қолдандым
Заңның күшін, білінбейді,
Үкімді
Құдам үшін бұрғандығым,
Құдасын
Қолдамайтын адам бар ма,
Қауымнан
Дауыс жина, сұра бүгін!

– Әділ сот
Соттау керек құдай үшін,
Болмайды
Заңның бұру бұлай күшін,

Құдаңа
Тағдырымды құрбан еттің,
Өлесің
Енді қазір құдаң үшін!

Мойныма артып мәңгі,
Мастығымды,
Соттаған
Сенен алам жас құнымды,
Арманым асқақ еді,
Жете алмадым,
Амал не,
Жастап өлем жастығымды!

Дайыр сот
Ажал лебін енді сезді,
Сұрады
Жанталасып соңғы сөзді,
— Ал, жақсы,
Соңғы сөзің — соңғы тілек,
Тез қайыр! —
Дегенде сот жұмды көзді.

— Айт енді,
Не де болса іркілме түк! —
Деген соң,
Көмекейін бүлкілдетіп:
— Рұқсат бер,
Тым болмаса телефонмен,

Кетейін
Немереммен бір тілдесіп!

– Ауысты,
Дайыр, сенің неден есің?
Көрген жоқ
Менің анам немересін,
Тып-тыныш
Ошағыма ойран салып,
Дедің бе,
Өше берсін, өле берсін,
Жарқырап
Өз жұлдызың жеке дара,
Мейлі ме
Өзгенікі сөне берсін?!
Тамырын
Қия берсек жас өркеннің,
Кім жаймақ
Келешектің керегесін!?

Бермеймін
Сенің соңғы тілегіңді,
Суырып
Алам қолқа, жүрегінді,
Етіңді
Турамшылап итке тастап,
Күл қылып
Суға шашам сүйегіңді!

Жә, болды,
Иманыңды айт, тілің байла,
Кісілік келбет сақта,
Құның жойма,
Біреуді
Соттарыңда, ең алдымен,
Өзіңнің
Сотталатын күніңді ойла!

Жеттің бе,
Қане, көкке,
Өрлегенде,
Қай жаққа кетем дейсің,
Өлмегенде,
Жер-көктен
Желдей есіп сені іздеген,
Өлтірем,
Әскер қаптап келгенде де,
Көрерсің
Көр түбінде көрешекті,
Өкіртіп
Мүңкір Нәңкүр тергегенде!

Шылымын
Наша қосқан тартып алды,
Жын ойнап,
Жанарында жарқылдады,
Көтере
Берген кезде тапаншасын,

Сыртқы есік
Жанталаса сартылдады!

Тоқтады,
Тапаншаны алға ұсынып,
Дайыр сот
Көзін жұмды, қан қысылып,
Жүрегі
Өлденені сезгендей-ақ,
Гүлайым
Жеткен екен жанұшырып!

Ажалға,
Қайран мұңлық, ара түсті,
Тежеді
Ақылымен қара күшті,
Құшақтап
Балтабайды, мұның не деп,
Жас төгіп жанарынан,
Қабағы істі!

– Өлтірсең
Бәрі бітпек,
Түсін! – деді, —
Дәл мұндай
Кімге керек күшің!? – деді.
– Барсаңшы,
Жазығың жоқ,
Жаның сақта,

Бұл менің
Ең ақырғы ісім! – деді.
– Өзіңмен...
Өлсем бірге
Өкінбес ем,
Сәбиім...
Аянышты...
Ішімдегі!

Өзінің
Сенбей әуел құлағына,
Қайталап
Сұрақ қойды шырағына,
Гүлайым
Үнсіз басын изегенде,
Шаттанды,
Мінгендей-ақ пырағына...
Қаптады
Қарулы әскер сол мезетте,
Бұлардың
Жасырынған тұрағына!

Балтабай
Шұғыл шешім қабылдады,
Дайырға
Жетіп барып, дабылдады:
«Әскермен
Сөйлес, – деді, – телефонмен,
Құр босқа

Қиратпасын қабырғаны!

Тырп етсе,
Сен де өлесің,
Мен де өлермін,
Тағдырдың
Жазғанына көнген ермін,
Тоқтатсаң мыналарды,
Мұрсат берем,
Бетінен
Бір сүйеге немереңнің!»

Дайыр сот
Сырт әлеммен байланысты,
Ол жақ та
Ақылдасып, ойланысты,
Ақыры
Талабына көніп бұның,
Баланы
Жеткізумен айналысты!

Ажал аузындағы әңгіме

Балтабай
Қайғылы һәм қуанышты,
Екеуі
Құшақтасып, жұбанысты,
Алаңсыз,
Есік, әйнек бекітулі,
Еске алды
Ескі күнді, ту-у алысты.
– Қыдыру
Қызық емес қай балаға,
Өспей ме
Қанат жайып айналаға,
Онда мен онда едім,
Немере апам,
Жездеммен
Қой бағатын айдалада.

Соларға
Каникулда бара қалдым,
Жиенмен
Сай-саланы араладым,
Үш суыр
Қатар отыр сай басында,
Ақырын,

Аңдып келіп, сараладым.

Өздері жардай семіз,
Майға бөккен,
Сайран сап,
Масақ терген сайда көптен,
Орнынан тапжылмайды,
Төніп келсек,
Сопиып
Сан тараулы ойға кеткен.

Қиқулап,
Біз құтырып қас-қағымда,
Тағының
Тас жаудырдық бастарына,
Жан-жаққа
Жұлқынғанмен кете алмайды,
Аңшының
Түскен екен қақпанына!

Мұндай сәт
Кездеспеген бұрын маған,
Олжа деп,
Жиен бірін ырымдаған,
Өзіме
Екіншісі қарсы шапты,
Қан шапшып,
Езуінен жырымдалған,
Суреті

Сол суырдың әлі есімде
Көзіме
Көзін қадап, ырылдаған.

Не керек,
Соғып алдық екеуін де,
Ілесіп
Бір желіктің жетегіне,
Қарасам,
Үшіншісі көрінбейді,
Тірідей
Оны тастап кетермін бе?
Шынжырды
Сүйреп інге кіргенімен,
Кедергі
Темір қақпан жетегінде.

Бір кегім
Қайтатындай бұл суырдан,
Құлақшын тігетіндей
Қылшығынан,
Тартқылап
Шынжырынан суырып ап,
Шыңғыртып
Ұрдым таспен тұмсығынан!

Бұл өзі нендей ыза,
Ненің өші?
Кісінің

Кейде қызық көңіл-қошы,
Жәндікке
Жазығы жоқ жәбір берген,
Ісімді
Түсініп көр менің осы!

Ерлік пен олжа көріп
Тіс қаққанды,
Сүйретіп
Үш суыр мен үш қақпанды,
Ап келсек
Апам үнсіз бетін шымшып,
Мұңайып,
Бұрынғыдай іш тартпады.

Жездеміз,
Ақкөңіл жан аңқылдаған,
Дауысы
Тас жарғандай шаңқылдаған,
Біздерге ұрсып жатыр:
«Қайдан шығып,
Қалайша
Болдыңдар деп, қанқұйлы адам?!

Бұйырған
Табиғаттың татқан дәмін,
Обал ғой
Түз тағысын соққандарың,
Бір күні

Алдарыңнан шығады-ау!» – деп,
Тұрғанда,
Аңшы келді, баққан бәрін,
Әйтеуір
Жездем оны аттандырды,
Суыр мен
Қайтып беріп қақпандарын.

Сұраусыз
Кетпес тозаң, кіршігі де,
Өмірде
Не бір жүйрік іркілуде,
Сұп-суық,
Тар қуысқа кірдім ақыр,
Суырдай
Жасырынған ін түбіне!»
Екеуі
Күрсінді ауыр, үнсіз, терең,
Ілініп
Мөлдір тамшы кірпігіне!

Өмір жалғасы

Телефон

Шырылдады сол заматта:

«Ал, міне,

Ие бол, – деп, – қолқанатқа!»

Бұлар тұр

Жасырынып қараңғы үйде,

Жабысқан

Жарқанаттай жарқабаққа.

Жүгірген

Балдырғанды құлдыраңдап,

Қалың қол

Қалтарыста тұрды барлап,

Дайырдың,

Тастай қатты, сол уақытта,

Жас толды

Жанарына бұлдыраңдап,

Кезеніп

Тапаншасын бір бүйірден,

Балтабай

Тұрды байқап, сырын аңдап.

Аталап,

Сәби бала, құстай ұшты,

Дайырдың
Жүрегін бұл қыса түсті,
Ауладан
Өте беріп, үйге жетпей,
Қурайға
Шалынысып мұрттай ұшты,

Өмірге
Қарап келген заң көзімен,
Қатал сот
Қарады енді жан көзімен,
Жеткенде,
Қайта тұрып, немересі,
Төгілді
Жаспен бірге, қан көзінен,
Балапан
Түк түсінбей жаутаңдайды,
Осынша
Жасты көріп шал көзінен!

Құшақтап,
Егілді ойлап, өтер күнді,
Балтабай
Деді бірақ, кекеп мұны:
– Немерең
Не дер еді, ертең білсе,
Парақор,
Қиянатшыл екеніңді?!

Ал, сотым,
Осыменен өлеміз бе,
Жоқ әлде,
Келісімге келеміз бе?! —
Дайырдың
Тұтанғандай үміт оты: —
Біріміз
Бірімізге сенеміз бе?!

Сендерді
Аман-есен қалдырамын,
Қуғыннан,
Қан төгуден қалжырадым,
Тимеңдер Гүлайымға,
Жазығы жоқ,
Көрсін де,
Көктеп шығар бал құрағын!

Болсын де
Аяулы ана, үлгі істермен,
Өсірсін,
Ізгі ұрпақты үрдіс көрген,
Сияды
Бірақ, қайда,
Кім болады,
Некесіз
Туған бала қылмыскерден?!

Бекітіп,

Бір түйінде бітіміңді,
Ең соңғы
Шығар бізге үкіміңді,
Қи біздің
Некемізді осы қазір,
Қағазға,
Ал мойныңа, түсіруді!»

Мұндайды
Күтпеген сот абдырады,
Қалдым деп,
Бір өлімнен балбырады,
Ажалдың
Ауызында, оқ астында,
Тартқандай
Күтпеген сый тағдыр әлі,
Қиылды,
Қанды неке – заңды неке,
Шерткенде
Терезені жаңбыр әні!

– Сенемін,
Енді теріс болмас қылық,
Үмітін
Келешекке жалғастырып,
Тікелей
Қолына бер Гүлайымның,
Қағазын
Некеміздің заңдастырып,

Аруағым
Атады кеп немереңді,
Тағы да
Алдар болсаң алжастырып!

Мейірім
Хаққа жағар, халқым білер,
Жетімді
Желеп, жебер салтым білер,
Аманат,
Енді саған сәби тағдыр,
Мойныға,
Масыл емес, қантыңды жер,
Алланың
Атын алып ауызыңа,
Қамқоры
Боламын деп антыңды бер!

Анттасып,
Үшеуі енді алысты қол,
Бөлектеп,
Айырғандай бағытты жол,
Қоштасты
Гүлайыммен сүйіп тұрып,
Құшақтап,
Деді: – Мықты, бақытты бол!

Өткеннің
Көп қопарып шөгіндісін,

Пәс қылма
Пәк сәбидің көңіл құсын,
Аямай ұрпағым деп,
Ұртынан тіл,
Сауатын
Ұры болса тебінгісін,
Мәйегі
Бұзауыма қалсыншы деп,
Сиыр да
Сауғызбайды жебіндісін,
Атын қой
Бөбегімнің Жусанбай деп,
Жусандай
Ащы, мықты тегін білсін!

Шегінер
Жер қалған жоқ, бітті шамам,
Осымен
Тағдыр,
Уақыт жетті маған,
Орнынан
Көшіп кетпес мен өлді деп,
Бір – бірін
Қырып-жойған өртті ғалам!

Қоштасып,
Қоя берді үшеуін де,
Қоршаудың
Шуы қатты күшеюде,

Отырды
Оңаша үйде шылым тартып:
«Тірідей
Түрмеге енді түсермін бе!?

Әскерлер...
Асқар тау ғой әр үйдегі,
Оны атсам,
Анық елдің зар илері,
Күтпей ме,
Әкем қашан келеді деп,
Алаңсыз
Ойнап жүрген сәбилері!

Ұлдарға
Әскердегі атпадым оқ,
Атудан
Сірә, бақыт тапқаным жоқ! «
Қоштасып,
Иман айтып, ер Балтабай,
Атты өзін...
«Қайран өмір, қас-қағым!»– деп,
Арманшыл,
Азапты жас ақырында,
Аспанға,
Кете барды от-жалын боп!

22. 06.2014 ж. – 9.09. 2014ж.